

AKTIV

Izveštaj o rezultatima istraživanja

2k

1,5K

1K

500

0

Analiza trendova 2019. Stavovi srpske zajednice na Kosovu

Naručilac istraživanja

NVO AKTIV, Radio Kim

Autori istraživanja

Miodrag Miki Marinković

Miloš Timotijević

Senka Kostić

Donator

Ovo istraživanje sprovedeno je u okviru projekta Analiza trendova – istraživanje javnog mnjenja u srpskoj zajednici na Kosovu, koji NVO AKTIV implementira uz finansijsku podršku Kosovske fondacije za otvoreno društvo (KFOS).

Za izdavača

NVO AKTIV

Adresa: Kralja Petra I 183a, Severna Mitrovica

E-mail: office@ngoaktiv.org

Web site: www.ngoaktiv.org

Severna Mitrovica

Novembar 2019. godine

SADRŽAJ

Uvodna reč	4
Metodologija	6
Glavni nalazi istraživanja	7
Opis uzorka	9
Rezultati istraživanja.....	11
Opšti stavovi	11
Poverenje u donosiocce odluka.....	21
Poverenje u institucije	26
Stav prema aktivnom učešću u političkim procesima na Kosovu.....	31
Sloboda izražavanja i pristup informacijama.....	36
Bezbednost građana	41
Migracione tendencije.....	45
Stavovi o EU	47
Poseban osvrt: stavovi o ideji razgraničenja	51
Etnička distanca	55

UVODNA REČ

Dokument koji se nalazi pred vama je istraživanje koje već petu godinu zaredom sprovodi NVO AKTIV sa ciljem da identifikuje najvažnije stavove i percepcije srpske zajednice na Kosovu u vezi sa glavnim društvenim, ekonomskim, političkim i drugim procesima koji imaju direktan ili indirektan uticaj na njihov život. Dobijeni podaci vam pružaju uvid u efekte koje takvi procesi imaju po srpsku zajednicu na Kosovu, njene potrebe i prioritete i kao takvi predstavljaju vredan izvor informacija za kreiranje civilnih inicijativa ili strategija/politika na svim nivoima vlasti, koje za cilj imaju da odgovore na realne potrebe stanovništva. Rezultati ovog istraživanja mogu i trebalo bi da postanu polazna osnova takvih napora, bez obzira da li su u pitanju razvojne inicijative, društveni dijalog, pa čak i politička rešenja nekih problema koji dugoročno opterećuju normalizovanje života na Kosovu.

Najvažniji zaključci u ovom istraživanju su, uvek kada je to metodološki bilo opravdano, predstavljani kroz komparativnu analizu rezultata iz prethodnih istraživanja. To je omogućilo i hronološki pregled određenih trendova, tj. stavova srpske zajednice (za period od 2015. godine, kada je istraživanje započeto, do danas) i uočavanje vrednosnih i/ili numeričkih devijacija, a time i analizu njihovih uzroka upoređivanjem sa relevantnim socio-političkim dešavanjima u istom periodu. Tako je, na primer, u ovom istraživanju uočena podudarnost pada podrške ideji uspostavljanja Zajednice srpskih opština sa pojavom ideje teritorijalnog razgraničenja.

Istraživanje pod nazivom *Analiza trendova* je u periodu od 2015. do 2018. obuhvatalo isključivo srpsku zajednicu na severu Kosova. Od ove godine, uzorak je proširen i na srpsku zajednicu južno od reke Ibar čime i prikaz stavova Srba sa

Kosova postaje reprezentativniji. Proširenje uzorka na celokupnu srpsku zajednicu je u skladu sa strateškim planom AKTIV-a da svoje delovanje proširi na centralni nivo. Ipak, najvažniji razlog proširivanja istraživanja je uočavanje važnosti socio-političkog trenutka u kome trenutno živimo. U ovom momentu promovisu se ideje i političke inicijative koje će umnogome odrediti sudbinu i budućnost celokupne srpske zajednice na Kosovu. Jedna od takvih ideja je trenutni politički „kolos“, ideja teritorijalnog razgraničenja, ideja koja je napravila novu realnost u odnosima Srbije i Kosova, Briselski sporazum stavila *ad acta* i zaokupirala politički prostor i dijalog širom Zapadnog Balkana, Evropske unije, pa i velikih sila kao što su SAD i Rusija. Zbog svega toga, u ovogodišnjem istraživanju po prvi put uvršten je niz pitanja o ideji teritorijalnog razgraničenja, a analize su date iz uporednih perspektiva ispitanika iz južnih i onih koji žive u severnim delovima Kosova. Time smo želeli da istražimo stavove, ciljeve, zabrinutost i prioritete celokupne srpske zajednice na Kosovu, te da donosiocima odluka pomognemo da donesu rešenja koja će u obzir uzeti interese i stavove ne samo jednog dela, već svih Srba koji žive na Kosovu.

Miodrag Miki Marinkovic
Programski direktor AKTIV-a

Način istraživanja: Anketno terensko istraživanje licem u lice (F2F)

Anketa: Upitnik sastavljen od 40 pitanja

Vreme istraživanja: 15. jul – 5. septembar 2019. godine

Veličina uzorka: 540 ispitanika (270 severno Kosovo, 270 sredine sa srpskom većinom južno od reke Ibar)

Tip uzorka: Stratifikovani slučajni uzorak - stratifikacija na osnovu opštine stanovanja

Fokus grupe: Severna Mitrovica, Leposavić, Gračanica, Štprce

Intervjuisani: Ljubomir Stanojković, politikolog

Srđan Simonović, direktor NVO Humani centar Mitrovica

Darko Dimitrijević, urednik Radija Goraždevac

Tatjana Lazarević, urednica portala KosSev

Nenad Radosavljević, direktor RTV Mir

GLAVNI NALAZI ISTRAŽIVANJA:

92% ispitanika smatra da opšti trendovi na Kosovu ne idu u prilog i nisu ohrabljujući po sprsku zajednicu na Kosovu.

50% ispitanika smatra da su efekti trenutnih političkih procesa najveća opasnost kako po njihovu, tako i po bezbednost njihovih porodica (trend rasta).

41,6% ispitanika navodi da su nezaposlenost i loša ekonomska situacija najveći problemi sa kojima se suočavaju.

60,2% ispitanika kaže da na Kosovu ne postoji političar kome veruju.

12,6% ispitanika tvrdi da ne poseduje dokumenta izdata od strane kosovskih vlasti.

2,82% je prosečna ocena (od pet poena) koju je dobila Vlada Republike Srbije. Na istom pitanju - *da li ste zadovoljni njihovim učinkom*, Vlada Kosova je ocenjena sa 1,98 poena.

51,2% ispitanika misli da je ideja formiranja Zajednice srpskih opština napuštena.

46,9% ispitanika misli da nezavisni stavovi i kritičko misljenje nisu dovoljno zastupljeni u medijma na Kosovu.

75,6% ispitanika tvrdi da se ne oseća slobodnim da izraze svoje političke stavove.

55,3% ispitanika navodi da u narednih pet godina sebe ne vidi na Kosovu ili da će otići ako im se ukaže prilika. Više od dve trećine njih je fakultetski obrazovano.

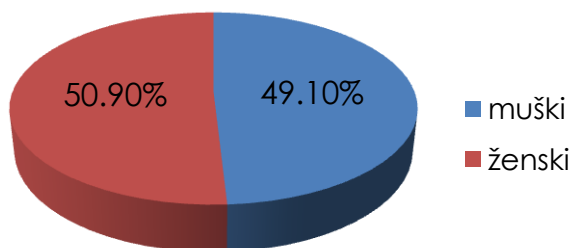
73,3% od ukupnog broja ispitanih, ne podržava ideju razgraničenja Kosova, odnosno skoro 80% ispitanika u srpskoj zajednici južno od reke Ibar i oko 66% na severu Kosova.

OPIS UZORKA:

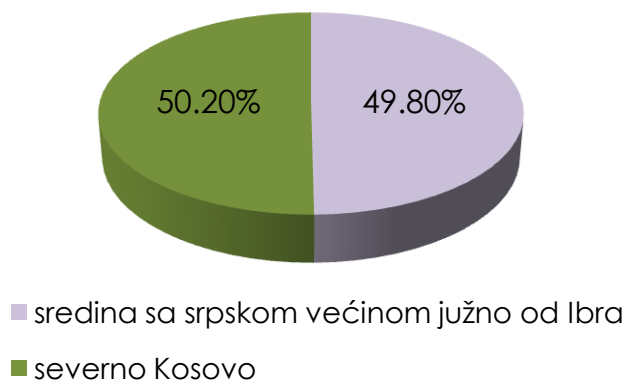
Ukupno je ispitano 540 ispitanika, od čega nešto više od polovine živi u sredinama južno od reke Ibar. Metodološki pristup imao je za cilj da postigne veliku reprezentativnost rezultata na nivou celokupne srpske zajednice na Kosovu, ali i reprezentativnost uzorka prema njenim osnovnim demografskim karakteristikama (pol, uzrast, obrazovanje, radni status, itd).

U nastavku su predstavljeni osnovni podaci o strukturi uzorka korišćenog u ovoj studiji:

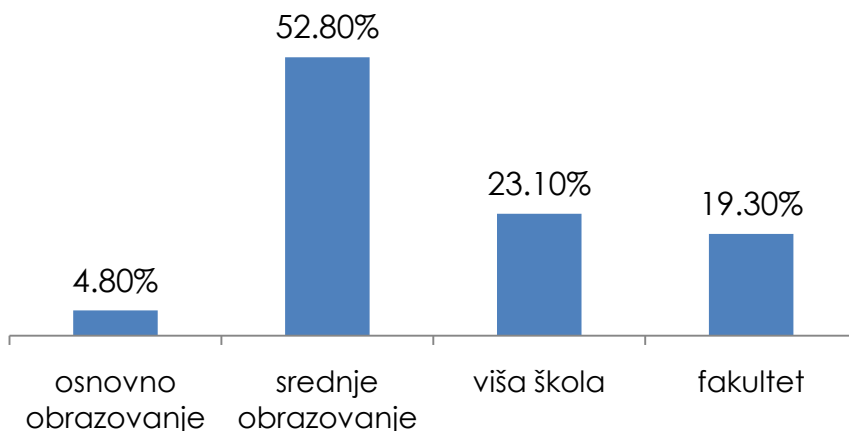
1.1. Struktura uzorka prema polu

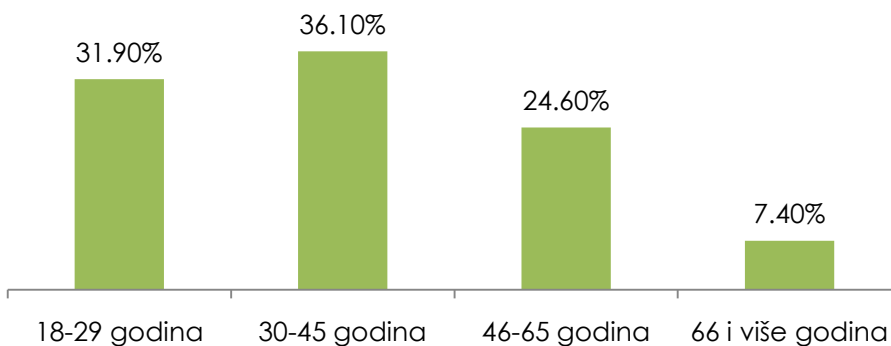
1.2. Struktura uzorka prema mestu boravka ispitanika

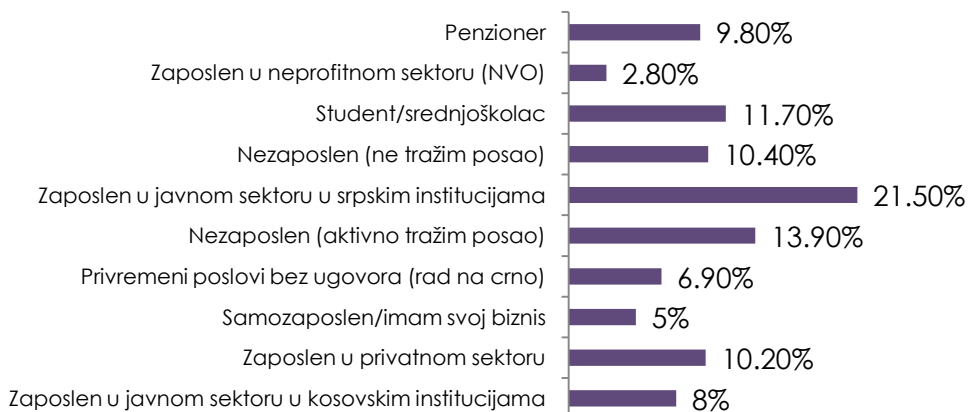
1.3. Struktura uzorka prema obrazovanju ispitanika

1.4. Struktura uzorka prema uzrastu ispitanika

1.5. Struktura uzorka prema radnom statusu ispitanika

REZULTATI ISTRAŽIVANJA:

OPŠTI STAVOVI

1. Na skali od 1 do 5, gde je 1 „veoma loše“, a 5 „veoma dobro“, ocenite:

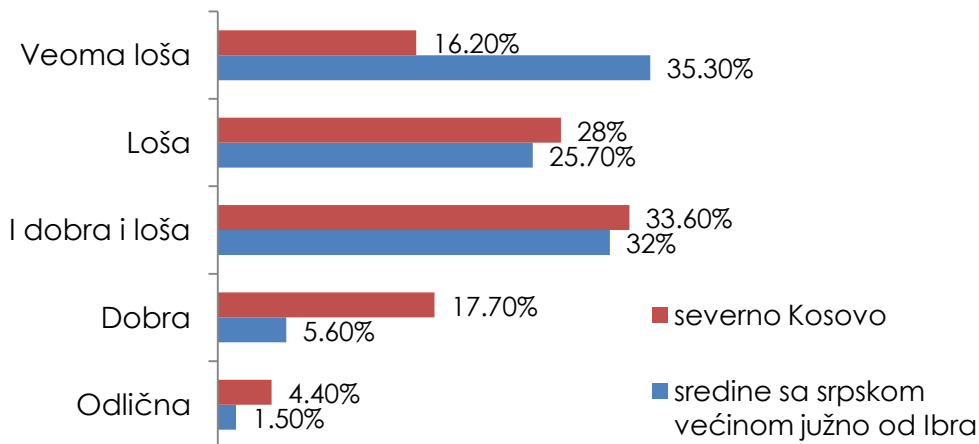
	Prosečna ocena
Vaša materijalna situacija	2,39
Ekonomska situacija na Kosovu	1,79
Politička situacija na Kosovu	1,79
Bezbednosna situacija na Kosovu	1,89

Prvo pitanje upućeno ispitanicima odnosilo se na njihovu generalnu ocenu glavnih društvenih trendova i ocenu sopstvenog materijalnog stanja (primanja, imovine, zaposlenja, itd). U tabeli vidimo da se materijalna situacija u proseku ocenjuje kao „i dobra i loša“, ali da se politička, ekonomska i bezbednosna ocenjuju kao loše. Ovi rezultati su u skladu sa nalazima istraživanja iz 2018. godine.

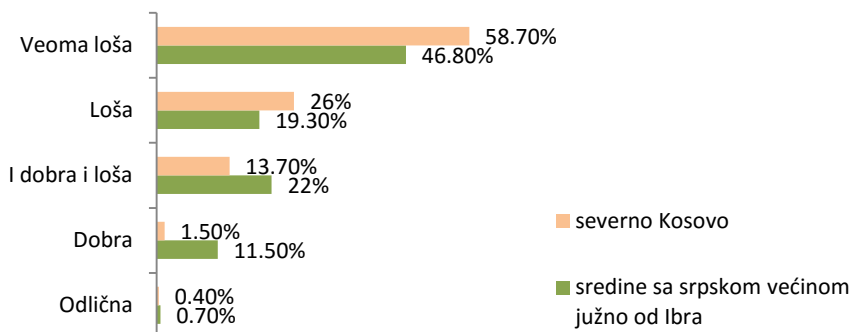
Uzrast ispitanika nije izvor razlika u pogledu percepcije političke, bezbednosne i ekonomske situacije na Kosovu. Pored toga, upoređivanjem rezultata prema mestu prebivališta uočava se da svoju situaciju kao „veoma lošom“ i „lošom“ ocenjuje znatno veći procenat ispitanika koji živi južno od reke Ibar u odnosu na sunarodnike sa severa Kosova (tabela 1.1). Ova značajna razlika u percepciji, uvrštena je u skup pitanja kvalitativne analize (fokus grupe, intervju) u kojoj su ispitanici ovu disproporciju objašnjavali „povlašćenim tretmanima“ severa Kosova u investicijama, dotacijama i donacijama od strane svih relevantnih aktera, uključujući Beograd, Prištinu i međunarodnu zajednicu.

1.1. Na skali od 1 do 5, gde je 1 „veoma loše“, a 5 „veoma dobro“, ocenite:

a) Vaša materijalna situacija.

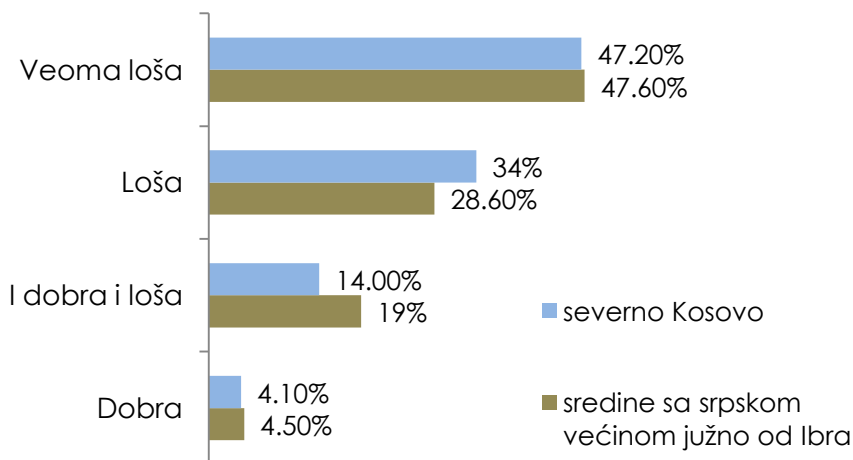

b) Politička situacija na Kosovu

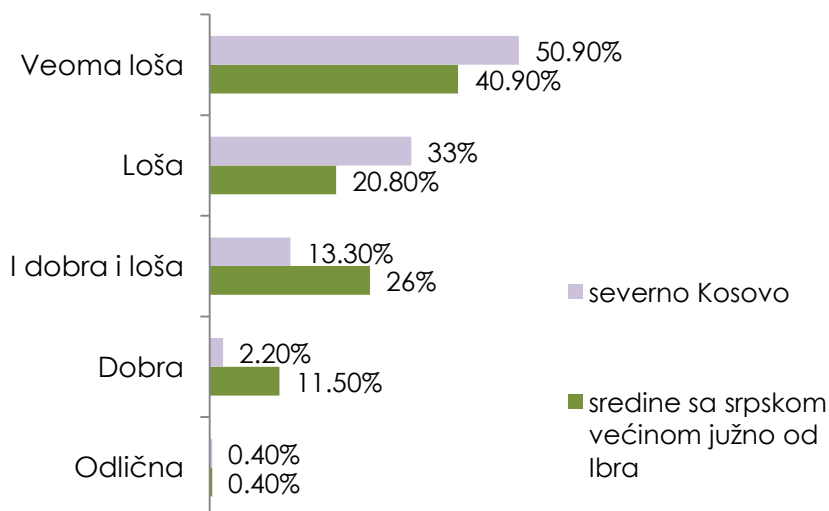
Uz manje ili veće razlike srpska zajednica na Kosovu, bez obzira u kom delu živi, glavne političke trendove ocenjuje kao loše po sopstvene interese. Ispitanici koji žive u četiri opštine na severu Kosova donekle su pesimističniji, pa tako tek nešto manje od 2% njih opšte političko stanje ocenjuje kao „dobro“ ili „odlično“ dok je među ispitanicima u opštinama južno od reke Ibar taj procenat znatno veći (oko 12%).

c) Ekonomska situacija na Kosovu

Slično političkim, izrazita većina ispitanika glavne ekonomske trendove na Kosovu ocenjuje kao veoma loše ili loše (razlike u percepciji između ispitanika sa severa i iz južnih delova Kosova nisu značajne).

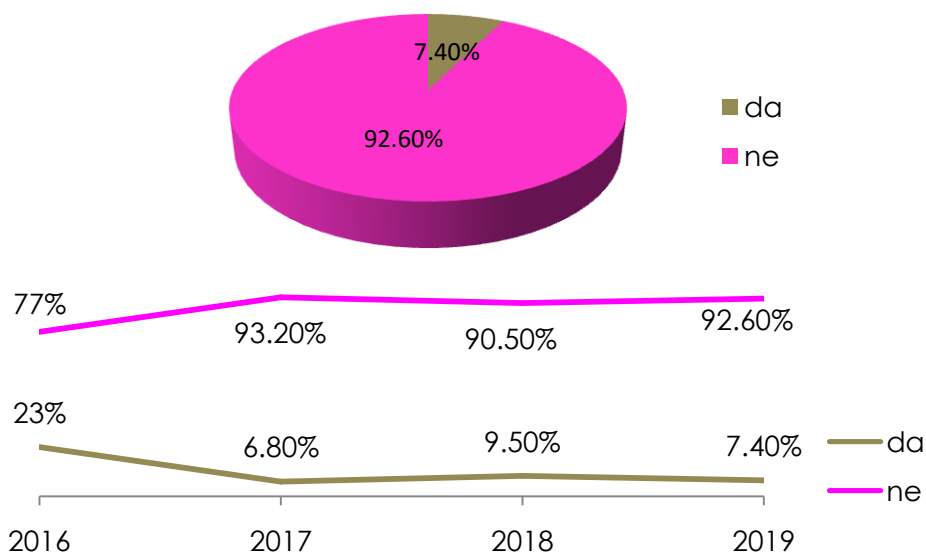
d) Bezbednosna situacija na Kosovu

Situacija je ista i u pogledu percepcije bezbednosti - najveći procenat ispitanika ocenio je da je bezbednosna situacija na Kosovu loša ili veoma loša. Međutim, ovde se uočavaju nezanemarljive razlike između ispitanika sa severa i iz ostalih delova Kosova. Naime, četiri od pet stanovnika (više od 80%) u opštinama sa srpskom većinom na severu Kosova bezbednosnu situaciju ocenjuje „veoma lošom“ ili „lošom“, dok južno od reke Ibar takvu percepciju ima oko tri od pet ispitanika (nešto više od 60%).

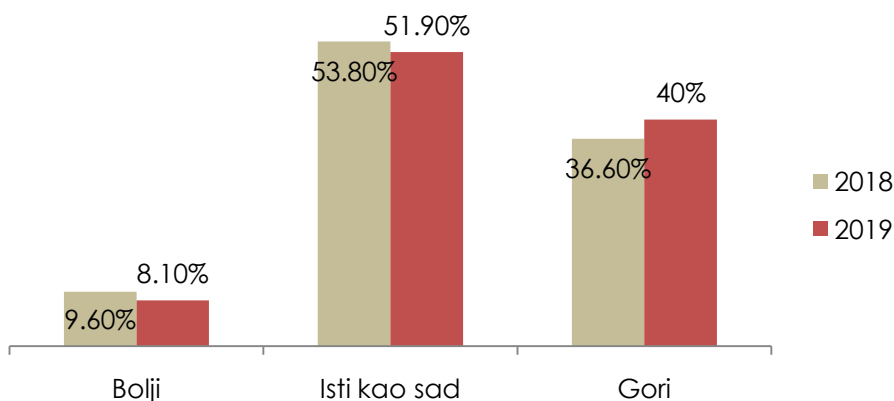
Prethodni odgovori ukazuju na izrazito nezadovoljstvo srpske zajednice na Kosovu u vezi sa glavnim socio-političkim tendencijama u poslednjih godinu dana. Više od 90% ispitanika te tendencije opisuje kao negativne. Takav trend uspostavljen je 2017. godine i u nepromenljivom obimu prikazuje se u poslednja tri istraživanja (grafikon 2).

2. Generalno gledano, da li se stvari na Kosovu odvijaju u dobrom smeru?

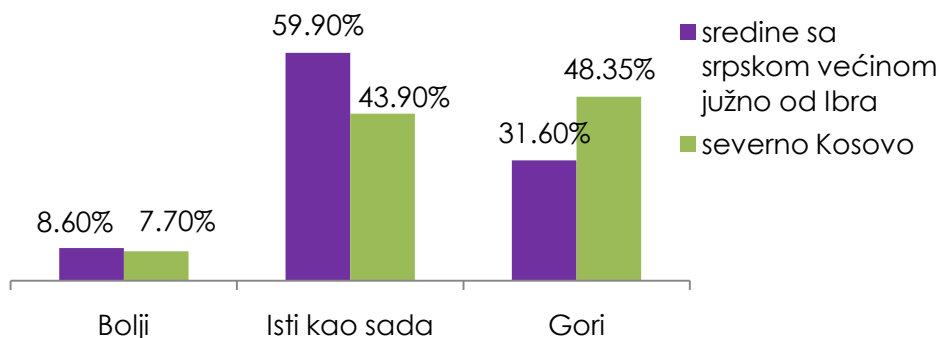

Očigledno nezadovoljstvo ispitanika dominantnim socio-političkim tendencijama na Kosovu, pretočeno je u jasan pesimizam da se nešto može promeniti u pozitivnom pravcu. Skoro 93% ispitanika smatra da opšte tendencije na Kosovu idu u pogrešnom smeru, a tek 8% misli da će im život biti bolji u naredne tri godine (grafikon 3). Takav pesimizam je stabilna tendencija i u manje-više istom obimu ispoljava se iz godine u godinu, a razlike između ispitanika koji žive na severu Kosova i onih koji žive u srpskim sredinama južno od reke Ibar (grafikon 3.1) skoro da ne postoje.

3. Po Vašem mišljenju, život za Srbe na Kosovu za tri godine biće:

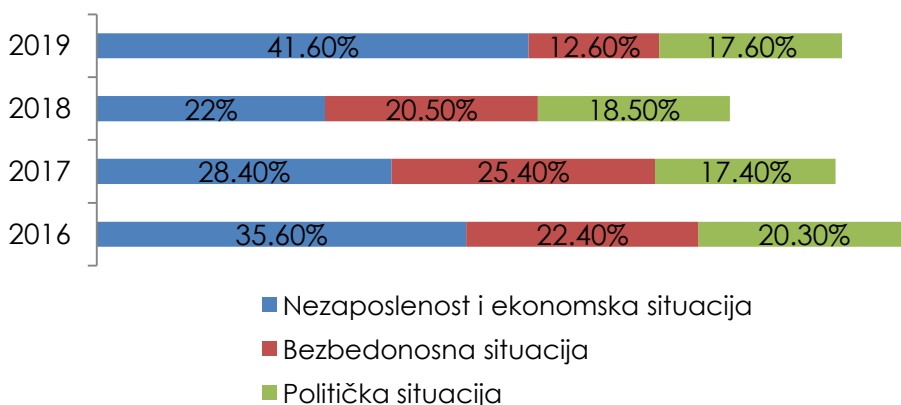
3.1. Po Vašem mišljenju, život za Srbe na Kosovu za tri godine biće:

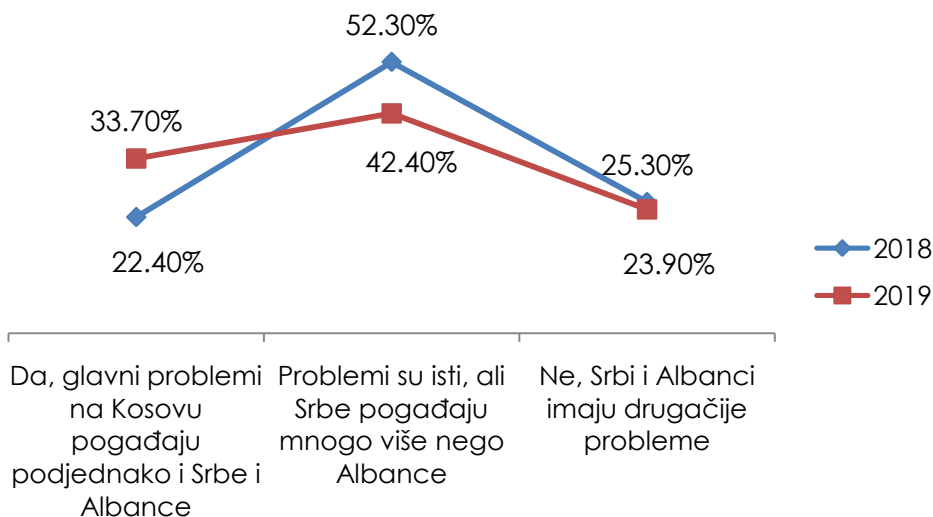
4. Šta je po Vašem mišljenju najveći problem na Kosovu?

Ubedljivo najveći procenat ispitanika smatra da je glavni problem na Kosovu nezaposlenost (41,6%), gde je skoro udvostručen procenat u odnosu na 2018. godinu (kada je bio 22%) i politička situacija (17,6%). Posle nekoliko godina konstantnog rasta, broj ispitanika koji gorući problem srpske zajednice na Kosovu vidi u korupciji i kriminalu znatno je opao u odnosu na rezultate istraživanja iz 2018. godine (8% 2016. godine, 11% 2017. godine, 20,6% 2018. godine; 8,6% u istraživanju 2019. godine). Ovom uporednom analizom nije potvrđen trend, zato što od ove godine ispitivanje uključuje srpsku zajednicu na celom Kosovu, a ne samo na severu, kako je bio slučaj do 2018 godine.

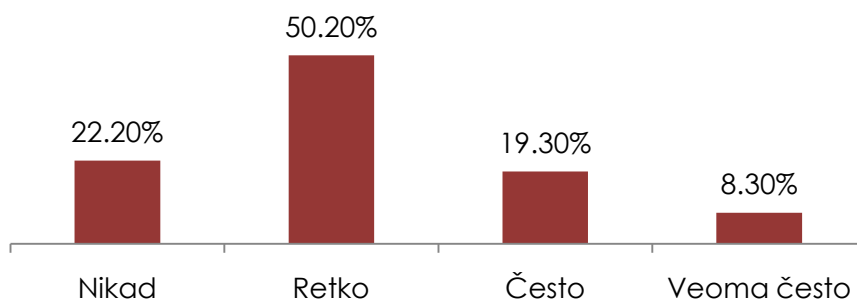

5. Da li glavni problemi na Kosovu pogađaju podjednako Srbe i Albance?

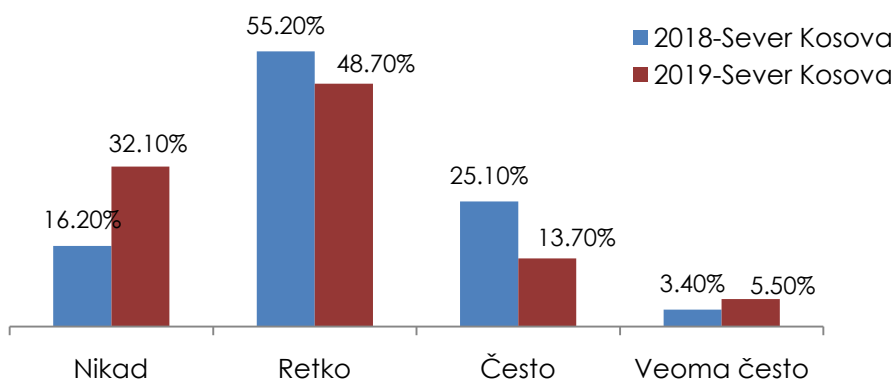

Najveći procenat ispitanika i ove, kao i prethodne godine, smatra da su problemi isti i kod Srba i Albanaca, ali da je njihov uticaj po srpsku zajednicu štetniji. Ta izvesna doza empatije, saosećanja zbog sučeljavanja sa glavnim problemima običnih ljudi bez obzira na etničku pripadnost, nije utemeljena u učestalim kontaktima i konsekventnim porastom međusobnog razumevanja. U grafikonu 6 vidimo da na opštem uzorku tek oko 1/4 ispitanika često odlazi u sredine u kojoj u većini žive kosovski Albanci. Kada se odgovori ispitanika sa severa Kosova uporede sa rezultatima iz 2018. godine (tabela dole) uočljiv je i određeni pad procenata onih čije su interakcije sa kosovskim Albancima učestalije (pad za oko 10%). U kvalitativnom delu studije (fokus grupe i intervjui), ovaj pad pripisan je pogoršanim političkim tendencijama (takse, na primer) kao i „agresivnijoj“ javnoj retorici koja je prati.

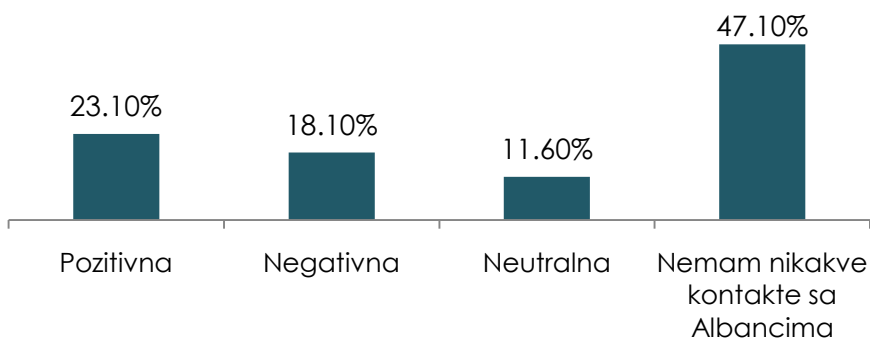
6. Koliko često odlazite u sredine u kojima su Albanci većina?

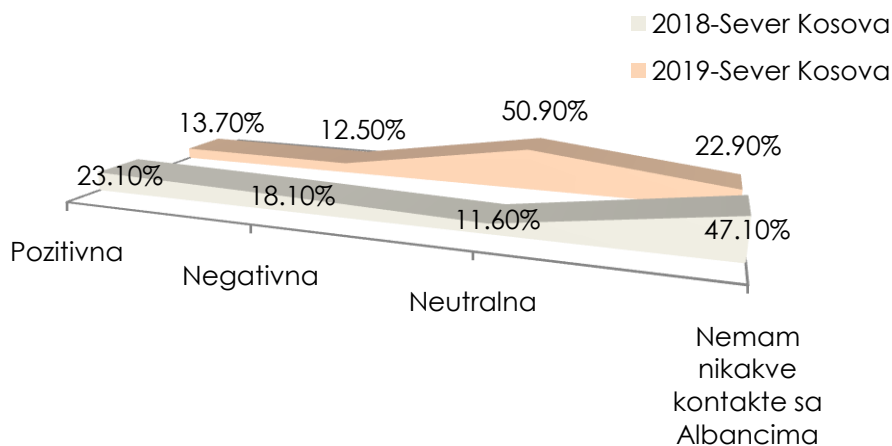

6.1. Koliko često odlazite u sredine u kojima su Albanci većina? - poređenje

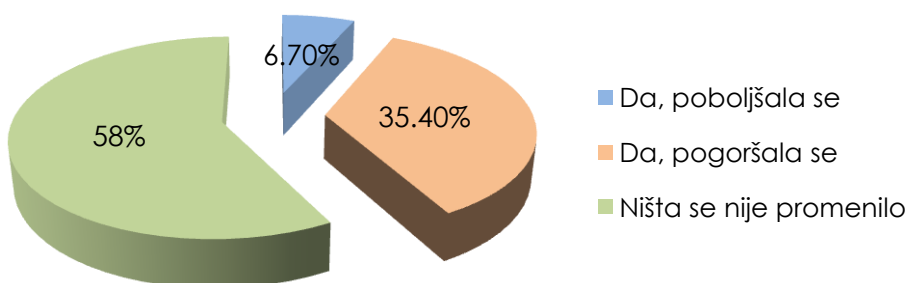
7. Vaša iskustva iz ličnih kontakata sa Albancima uglavnom su:

Na uzorku ispitanika koji imaju kontakte sa albanskom zajednicom, ispitali smo percepciju takvih kontakata. Tek oko 17% ispitanika takva iskustva percipira kao negativna. Sa druge strane, procenat ispitanika koji imaju pozitivna iskustva iz ličnih kontakata sa Albancima (19,3%) neznatno je manji nego 2018. godine (23,1%), ali je veći u odnosu na 2016. (14,9%) i 2017. godinu (15,6%). Ova korelacija odnosi se samo na uzorak ispitanika sa severa Kosova, jer ranijih godina stanovnici srpskih sredina južno od Ibra nisu bili uključeni u istraživanje.

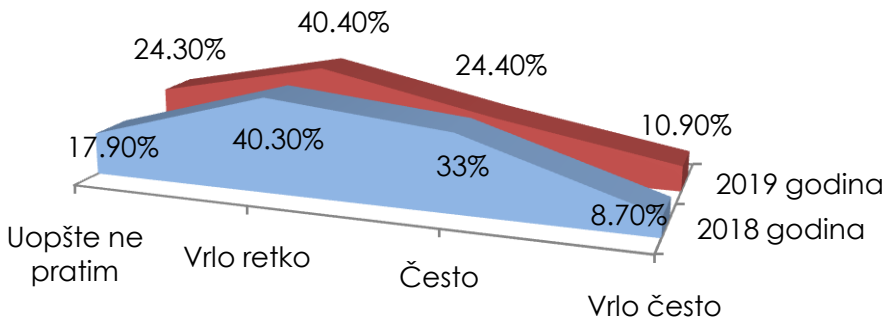
8. Da li se ekonomska situacija na Kosovu promenila u poslednjih godinu dana?

Ove godine preko 50% ispitanika naznačilo je da se ništa nije promenilo na Kosovu u odnosu na prethodnu godinu, što je skoro identičan rezultat sa istraživanjem iz 2018 godine. Sa druge strane, ove godine neznatno je manji procenat ispitanika koji misle da su se stvari popravile (6,7%) u odnosu na prošlu godinu kada je taj rezultat bio 8%.

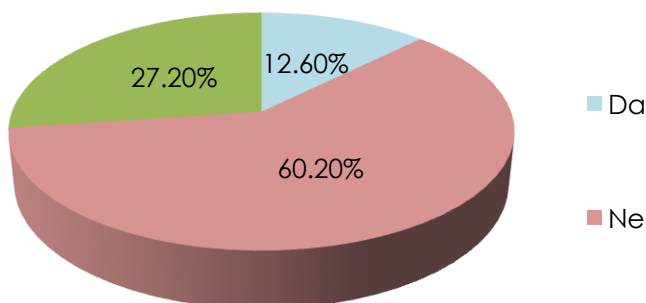
POVERENJE U DONOSIOCE ODLUKA

9. Koliko često pratite politička dešavanja?

Nešto manji procenat ispitanika (35,3%) navodi da prati politička dešavanja, za razliku od prošle godine kada je taj procenat bio 41,7%. Taj neznatni pad u zainteresovanosti građana za političke događaje koji su od značaja za njihov svakodnevni život u korelaciji je sa opštom ocenom (u prvom delu ove studije) da glavne političke tendencije u poslednjih godinu dana idu u negativnom smeru. Kao očigledna manifestacija takvog pesimizma, tj. negativne percepcije, iskazano je i nepoverenje u političke lidere na Kosovu (grafikon 10).

10. Da li postoje političari na Kosovu kojima verujete?

Skoro dve trećine ispitanika (ili preciznije nešto više od 60%) tvrdi da njihovo poverenje ne zasluđuje niti jedan političar na Kosovu. Sa druge strane, određeno poverenje u srpske političare sa Kosova ima svega 12,6% ispitanika što je u skladu sa nalazima iz prethodne godine (11,9%), ali je manje i u odnosu na 2016. godinu, kada je bilo 19% i 2017. godinu kada je taj rezultat iznosio 23%. Može se zaključiti da je poverenje građana srpske zajednice u političke lidere na Kosovu konstantno na niskom nivou.

	Frekvencija ispitanika u uzorku po kategorijama uzrasta	Prosečna ocena prema frekvenci kategorija
18-29 godina	172	6,39%
30-45 godina	195	14,87%
46-65 godina	133	16,54%
66 i više godina	40	15%

Kada se rezultati analiziraju prema starosnoj dobi ispitanika, dolazi se do zaključka da je nepoverenje u političke lidere najmanje kod mladih (od 18 do 29 godina), dok ti procenti rastu kako raste i uzrast ispitanika.

Slično ovim rezultatima, na pitanje da identifikuju jednog političara kojem veruju 88,7% ispitanika nije navelo nijednog srpskog političara u kojeg imaju poverenje, a čak 99,2% njih nema odgovor na pitanje „kojem albanskom političaru najviše verujete“. Iskazano nepoverenje je stabilna tendencija od 2016. godine, što govori da takva kriza poverenja ima svoje utemeljenje u perzistentnoj percepciji stanovnika da njihovi politički lideri nedovoljno vode računa o istinskim interesima srpske zajednice na Kosovu. Ovakav zaključak

izvodi i Tatjana Lazarević, urednica portala KosSev, po kojoj „političari ne zastupaju interese građana, čak ni u najminimalnijem procentu njihovih potreba“¹. Prema direktoru RTV „Mir“ iz Leposavića, Nenadu Radosavljeviću „politika je postala sredstvo za bogaćenje za koje nije potrebno ni znanje ni zvanje već samo politička pripadnost vrhu vlasti“². Takav princip političkog angažovanja, prema Radosavljeviću, dovodi do toga da se „politika svhata kao sopstveni biznis“ što je i osnovni razlog velikog nepoverenja prema političarima u srpskoj zajednici na Kosovu. Sa ovakvim mišljenjem slaže se i Srđan Simonovic, direktor NVO Humani centar Mitrovica, koji kaže i da političari „umesto promovisanja ljudskih vrednosti, promovišu nepotizam, (koji je sa ovom generacijom političara dostigao vrhunac) i korupciju koja je prisutna u svakoj pori društva“³.

Ipak, rezultati nedavno završenih vanrednih parlamentarnih izbora na Kosovu daju potpuno suprotnu sliku, jer je prema preliminarnim rezultatima dostupnim u trenutku objavljivanja ovog izveštaja oko 98% glasača u srpskim sredinama svoje poverenje dalo Srpskoj listi. Uočena antinomija predstavljena je učesnicima fokus grupa koji su objašnjenje videli u otvorenoj podršci Beograda pomenutoj političkoj inicijativi, implicirajući time da glasači svoju opredeljenost baziraju na kontinuitetu podrške Vlade u Beogradu, iako nužno nemaju poverenja u njene eksponente na Kosovu.

¹ Intervju sa Tatjanom Lazarević, 20.9.2019. godine.

² Intervju sa Nenadom Radosavljevićem, 26.9.2019. godine.

³ Intervju sa Srđanom Simonovićem, 17.9.2019. godine.

Srpski političari	%	Albanski političari	%
Ivan Todosijević	0,2	Gonđa Čauši	0,2
Goran Rakić	2,4	Hašim Tači	0,2
Rada Trajković	0,2	Veton Suroi	0,2
Igor Simić	0,6	Ramuš Haradinaj	0,2
Adrijana Hodžić	0,2		
Dalibor Jevtić	1,3		
Nenad Rikalo	0,2		
Slavko Simić	0,2		
Zoran Todić	0,6		
Bratislav Nikolić	3,5		
Srđan Popović	0,9		
Bojan Stojanović	0,2		
Nenad Radosavljević	0,2		
Slobodan Petrović	0,2		
Marko Đurić	0,4		
Ne verujem nijednom političaru	88,7	Ne verujem nijednom političaru	99,2%

11. Srbi sa Kosova bi u spoljnoj politici i lobiranju najviše trebalo da se oslanjaju na:

Procenat uzorka	2016.	2017.	2018.	2019.
EU	17,3%	5,3%	13,1%	8,3%
Rusiju	75,5%	64%	51,2%	45,2%
SAD	2,8%	4,1%	2%	5,6%
Nema odgovora	4,4%	26,5%	33,7%	37,6%

Kako je pitanje statusa Kosova na međunarodnom nivou posledično uticalo na regionalnu stabilnost, ali i složenost etničkih odnosa unutar samog Kosova i snažno

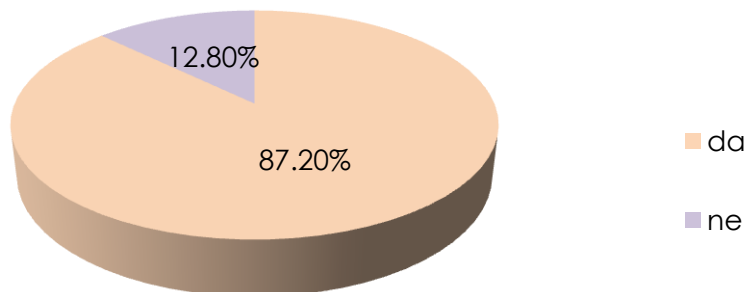
internacionalizovani problemi, ova studija iz godine u godinu prati percepcije srpske zajednice na Kosovu o tome na kojoj međunarodnoj diplomatskoj adresi mogu očekivati najsnažnije zastupanje svojih interesa. Duži niz godina, bez obzira na stalnu tendenciju opadanja, Srbi sa Kosova najvećeg saveznika vide u Moskvi, tačnije podršci koju Ruska Federacija pruža Srbiji po pitanju Kosova u međunarodnim institucijama. U daleko manjem obimu ispitanici u toj ulozi vide Sjedinjene Američke Države (nešto iznad 5%) i Evropsku uniju (oko 8%).

Međutim ove godine po prvi put procenat ispitanika koji Rusiju na međunarodnoj sceni vide kao svog najvećeg saveznika, pala je ispod 50%. Tatjana Lazarević, urednica portala KosSev, razlog za to vidi u nekoliko kombinovanih faktora, kao npr: a) *stvarna ruska politika je praktično nevidljiva u srpskoj zajednici na Kosovu, uključujući i samu rusku kancelariju u Prištini* i b) *oslabljena srpska zajednica se nalazi u dubokoj apatiji i pesimizmu, građani svesni da su praktično „prepušteni sami sebi“⁴.*

⁴ Intervju sa Tatjanom Lazarević, 20.9.2019. godine.

POVERENJE U INSTITUCIJE

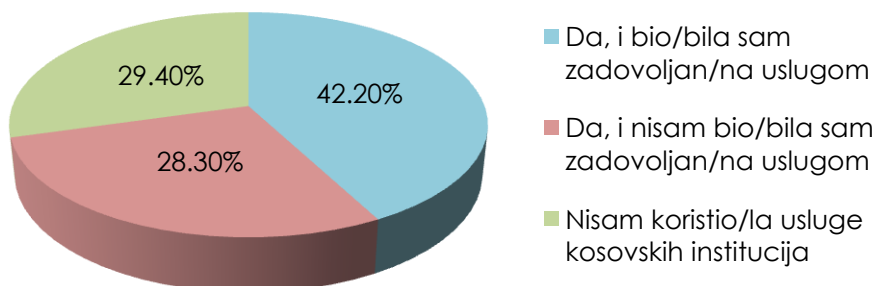
12. Da li posedujete lična dokumenta izdata od strane kosovskih institucija?

Pitanje posedovanja ličnih dokumenata izdatih od strane kosovskih vlasti direktno je vezano za proces integracije Srba na Kosovu. Dugi niz godina posedovanje ovih dokumenata smatralo se činom „izdaje“ interesa Republike Srbije, a otpor ovom procesu, posebno u severnom delu Kosova, postaje dominantni politički kurs. Međutim, od početka briselskih pregovora (2013 godine), stigmatizacija ovog čina postepeno počinje da slabi, a broj građana koji se zarad ostvarivanja određenih prava odlučuje za pribavljanje kosovskih ličnih dokumenata je u stalnom porastu. Tako je od skoro 60% 2017. godine, tj. nešto više od 70% 2018, ove godine broj ispitanika koji poseduje dokumenta izdata od strane kosovskih vlasti porastao na skoro 90% (tačnije 87,2%). Iako metodološki nekonzistentan (zbog proširenja uzorka na celokupnu srpski zajednicu na Kosovu, a ne samo na sever), ovaj trend je značajan jer ukazuje na „depolitizaciju“ ovog čina i njegovo svodenje na „praktični gest“ koji je neophodan za ostvarivanje građanskih prava na Kosovu. Dodatna zakonska pojednostavljenja ovog procesa (na šta je AKTIV upozoravao u predlogu praktičnih politika pod nazivom „Pristup

dokumentima na Kosovu: glavna prepreka u integraciji nevećinskih zajednica“⁵⁾ doprineće daljem povećanju ovih procenata i omogućiti svim građanima srpske nacionalnosti nesmetano uživanje zakonom garantovanih prava.

13. Da li ste koristili usluge kosovskih institucija?

Posedovanje dokumenata izdatih od strane kosovskih vlasti implicira i ispunjavanje osnovnog uslova za ostvarivanje različitih prava, tj. učestaliju interakciju sa institucijama osnovanim u okviru kosovskog ustavno-pravnog okvira. Shodno tome i ovaj parametar beleži stabilan trend rasta, pa ove godine 70,5% ispitanika navodi da je koristilo usluge kosovskih institucija, a od toga je veći procenat onih koji su imali pozitivno iskustvo, što je delimično u skladu sa rezultatima studije iz 2018. godine (od ukupno 67% onih koji su naznačili da koriste usluge kosovskih institucija, 44% je bilo zadovoljno pruženom uslugom).

⁵⁾[http://ngoaktiv.org/uploads/files/Pristup_li%C4%8Dnim_i_putnim_dokumentima%20\(1\).pdf](http://ngoaktiv.org/uploads/files/Pristup_li%C4%8Dnim_i_putnim_dokumentima%20(1).pdf)

	Frekvenca ispitanika u uzorku po kategorijama uzrasta	% koji koriste usluge	% koji su zadovoljni uslugom
18-29 godina	172	61%	31,98%
30-45 godina	195	74,36%	47,70%
46-65 godina	133	71,43%	45,86%
66 i više godina	40	90%	47,5%

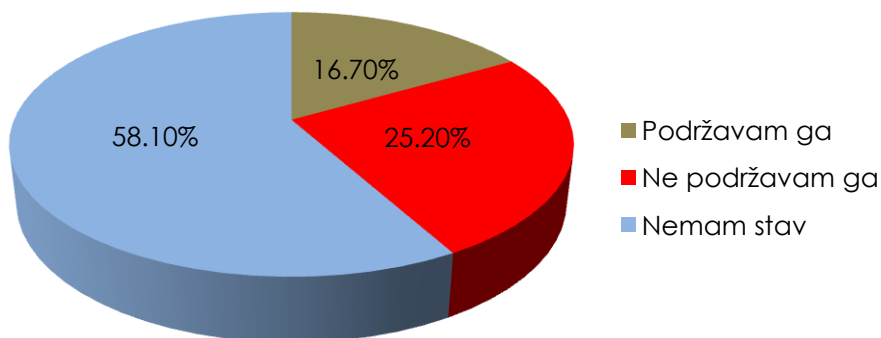
Kao i rezultati iz 2018. i ove godine najveći je procenat ispitanika starijeg uzrasta koji koriste usluge kosovskih institucija, dok je manji procenat zabeležen kod ispitanika uzrasta od 18 do 29 godina. Povećane interakcije sa kosovskim institucijama omogućavaju i kredibilniju ocenu njihovog, ali i rada ostalih instanci vlasti ili organizacija koji imaju svoju ulogu u dešavanjima na Kosovu (tabela 14).

Opšta je ocena da su poverenje i zadovoljstvo građana radom institucija u padu. Slično prošlim istraživanjima ispitanici iz srpske zajednice na Kosovu najviše poverenja imaju u rad Vlade Srbije a najmanje u misiju EULEX-a i Vlade Kosova. Poverenje građana u rad i angažovanje Kancelarije Evropske unije na Kosovu takođe je na stabilno niskom nivou.

14. Na skali od 1 do 5, ocenite koliko ste zadovoljni učinkom sledećih institucija:

	Prosek			
	2016	2017	2018	2019
Vlada Srbije	3	2,6	2,9	2,82
Kancelarija za Kosovo i Metohiju	2,8	2,5	2,9	2,51
Četiri novoformirane kosovske opštine na severu	2,4	2,4	2,8	2,46
Privremeni organi lokalne samouprave	2,5	2,5	2,5	2,41
Srpski poslanici u Skupštini Kosova	2,1	1,8	2,5	2,29
Srpski ministri u Vladi Kosova	2	1,8	2,4	2,25
UNMIK	2,2	2,2	2,2	2,04
Kosovska policija	2,3	2,1	2,1	2,02
KFOR	2,4	2,4	2,3	2,01
Vlada Kosova	1,7	1,6	2,1	1,98
Kancelarija EU na Kosovu	2	1,9	2,1	1,9
EULEX	1,9	1,7	2,1	1,86

15. Kakav je Vaš stav prema Briselskom sporazumu?

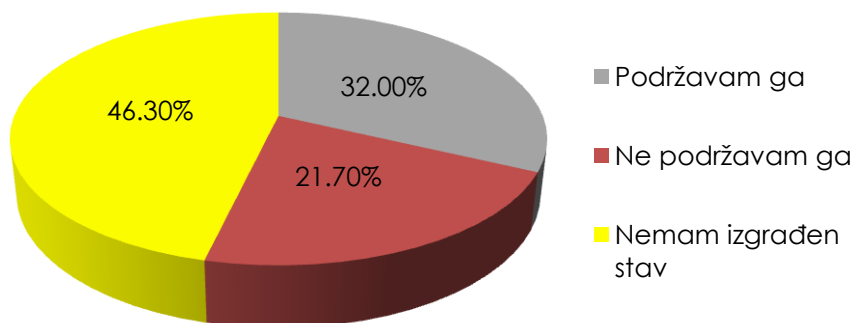

U odnosu na rezultate iz 2018. godine, kada je 42% ispitanika naglasilo da ne podržava Briselski sporazum, ove godine taj procenat je pao na 25,2%. Takođe, ove godine veći je procenat onih koji su naglasili da nemaju stav (58,1%) u odnosu na 2018. godinu (42,2%). U kvalitativnom delu istraživanja, ispitanici fokus grupa su ovaj značajan pad podrške Briselskom sporazumu objasnili pojavom ideje o teritorijalnom razgraničenju Kosova, kao alternativni koja je suvišnim učinila „briselski proces“. Na jednoj od fokus grupa u srpskoj zajednici rečeno je: „Isuviše lako i naivno prihvatanje ideje o teritorijalnom razgraničenju od strane Evropske Unije, značilo je i odustajanje od pritiska da se implementiraju dosadašnji i dogovore novi sporazumi između Beograda i Prištine. Nestanak takvog pritiska i jedna i druga vlada dočekale su sa olakšanjem i potpuno zamrzle rad na implementaciji sporazuma.“ Prema rečima Tatjane Lazarević „slaba i opadajuća podrška tom procesu ima korene u njegovoj 'izraženoj netransparentnosti', ali i utisku da je taj proces u poslednjih godinu dana u 'ćorsokaku'“. Ona dalje navodi i da je pad podrške posledica prakse neuključivanja građana u proces donošenja političkih odluka i stanja u kome su „politički procesi istrgnuti od građana, a građani su deo toga samo u stepenu koliko je potrebno da kao 'objekti' popune proces kojim diriguju autoritarni predstavnici vlasti i to na svim stranama.“⁶

⁶ Intervju sa Tatjanom Lazarević, 20.9.2019. godine.

STAV PREMA AKTIVNOM UČEŠĆU U POLITIČKIM PROCESIMA NA KOSOVU

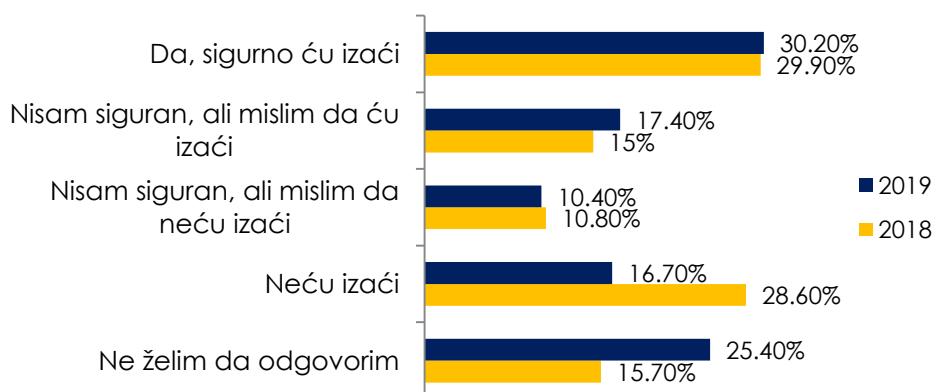
16. Kakav je Vaš stav prema učestvovanju Srba u institucijama Kosova?

Slično trendu porasta broja ispitanika koji poseduju lična dokumenta izdata od strane kosovskih vlasti, raste i broj ispitanika koji podržavaju učešće Srba u radu kosovskih institucija. U istom istraživanju iz 2018. godine svaki četvrti ispitanik (ili 24,8%) je izjavio da podržava institucionalno delovanje predstavnika srpske zajednice na Kosovu, dok je ove godine takav stav iskazao svaki treći ispitanik (32%). Konsekventno, broj ispitanika koji su izrazili negativan stav po ovom pitanju je u značajnom padu, sa 35% u 2018. na 21,7% ove godine. Interesantna je uporedna analiza ovog trenda sa niskim rezultatima na pitanja o poverenju i zadovoljstvu radom srpskih predstavnika u kosovskim institucijama. Rastuće nepoverenje i nezadovoljstvo učinkom svojih predstavnika ne utiče na stav srpske zajednice oko toga treba li učestvovati ili ne jer, kao što smo već rekli, broj Srba koji podržava učešće je u stalnom porastu. To implicira da je uzrok nezadovoljstva u kadrovskim rešenjima političkih subjekata, više nego u insitucionalnim ili zakonodavnim preprekama da se učešćem u vlasti postignu rezultati koje će srpska zajednica na Kosovu percipirati kao uspeh.

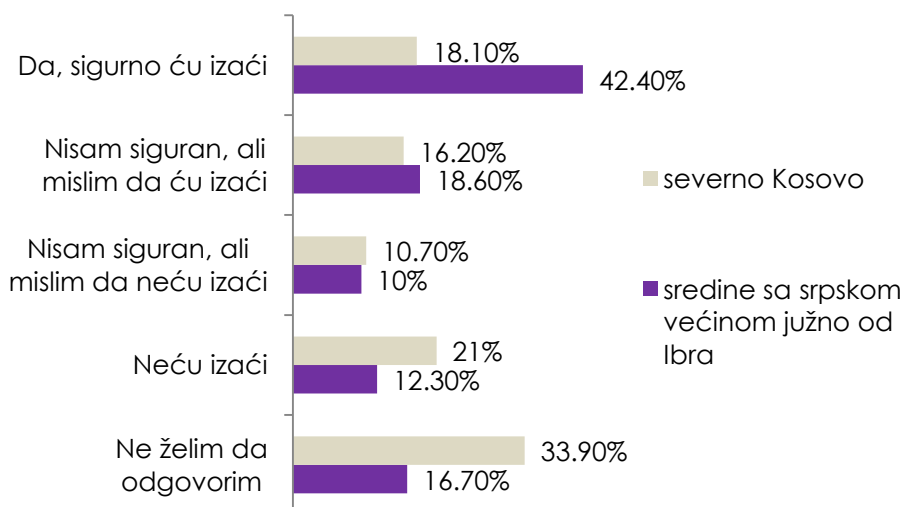
U prilog uočenoj rastućoj opredeljenosti za institucionalno delovanje među srpskom zajednicom na Kosovu su rezultati iz grafikona 17 i pitanja o stavu prema učešću u izbornom procesu unutar ustavno-pravnog okvira Kosova. Broj ispitanika koji izražavaju nedvosmislenu opredeljenost da učestvuju u izbornom procesu je u porastu; skoro polovina njih tvrdi će sigurno ili verovatno izaći na sledeće izbore, dok je broj onih koji eksplicitno odbijaju učešće u značajnom padu (sa 28,6% u 2018. na 16,7% u 2019). Ovde je bitno naglasiti da je u trenutku kada je rađeno anketiranje na ovom istraživanju bilo nagoveštaja raspisivanja vanrednih parlamentarnih izbora na Kosovu, ali oni nisu bili zvanično raspisani. Podaci o spremnosti za izlazak na izbore analizirani su i u korelaciji sa starošću ispitanika (tabela ispod) gde je utvrđeno da je procenat onih koji su odgovorili da sigurno izlaze na izbore najviši kod ispitanika starijih od 66 godina (45%), a najniži u starosnoj grupi od 18 do 29 godina (18,6%). Rezultati su slični procentima iz ranijih istraživanja i u korelaciji su sa opštim zaključcima ovog i ostalih istraživanja AKTIV-a koji pokazuju defetizam i nezadovoljstvo kod mladih ljudi u srpskoj zajednici na Kosovu.

17. Da li ćete izaći na sledeće kosovske izbore kada se budu održavali?

	Sigurno ću glasati
	2019
18-29 godina	18,60%
30-45 godina	36,41%
46-65 godina	31,58%
66 i više godina	45%

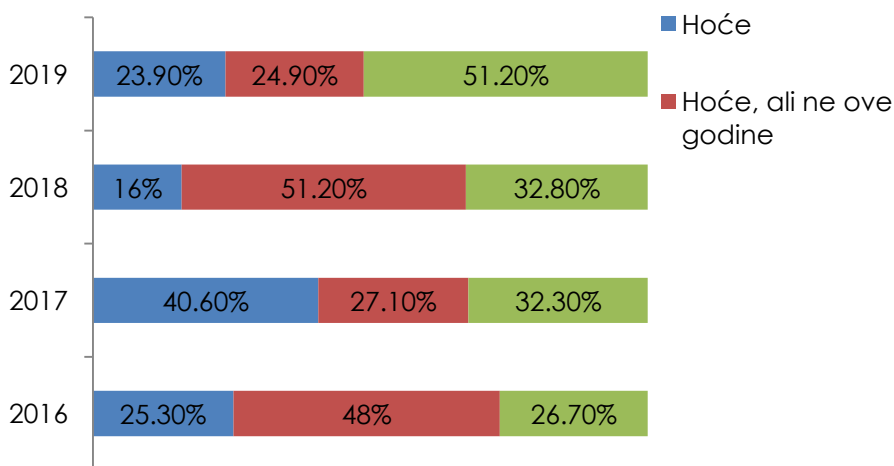
17.1. Da li ćete izaći na sledeće kosovske izbore kada se budu održavali?

Pošto od ove godine istraživanje „Analiza trendova“ uključuje i ispitanike iz srpskih zajednica južno od reke Ibar, to nam je pružilo mogućnost da spremnost učešća u izbornom procesu analiziramo i sa aspekta prebivališta ispitanika. Tako je istraživanje pokazalo da ispitanici koji žive u severnim opštinama na Kosovu (Leposavić, Zubin Potok, Zvečan i Severna Mitrovica) u znatno nižem procentu iskazuju nedvosmislenu spremnost da izađu na izbore (18,1%) u odnosu na sunarodnike u ostalim opštinama širom Kosova (42,4%). Rezultati izlaznosti vanrednih parlamentarnih izbora održanih 6.

oktobra 2019. godine pokazuju odstupanje od ovih procenata u severnim opštinama, gde je izlaznost bila znatno veća od rezultata ove analize (prema podacima na sajtu portala KosSev izlaznost na severu bila je sledeća: Severna Mitrovica 42,99%, Leposavić 46,35%, Zvečan 51,63% i Zubin Potok 57,34%)⁷. Učesnici fokus grupa organizovanih u kvalitativnom delu ovog istraživanja, navedenu razliku tumačili su praksom raznovrsnih pritisaka na birače da izađu na izbore (kolektivna glasanja, paralelne liste onih koji su izašli i slične pojave) koja je prisutnija u severnim opštinama. Po tim ocenama razliku u procentima čine oni birači koji u okolnostima kada nema pritisaka ne bi uzeli učešće u izborima, ali se ipak odlučuju za izlazak suočeni različitim vidovima pritisaka. Ovakve pojave potvrdili su i mediji koji su se bavili praćenjem izbornog procesa, gde su navedene brojne neregularnosti i pritisci na građane.

18. Šta mislite, da li će Zajednica srpskih opština biti formirana?

⁷<https://kossev.info/izbori-u-brojkama/>, 7.10.2019.

Pitanje vezano za formiranje Zajednice srpskih opština opstaje u ovom istraživanju već dugi niz godina, iako pomenuta ideja u realnom političkom životu gubi na momentumu. Razlog za to je izuzetni značaj koji ideja formiranja ZSO ima za Srbe na Kosovu. Prema podacima ovogodišnjeg istraživanja, pesimizam među srpskom zajednicom u vezi formiranja Zajednice srpskih opština je u značajnom porastu. Tako ove godine više od 50% ispitanika veruje da Zajednica srpskih opština nikada neće biti formirana u odnosu na prosečnih 30-ak procenata, koliko je takvo verovanje imalo ranijih godina. Razlog tome je, prema nalazima sa svih fokus grupa, pojavljivanje ideje o teritorijalnom razgraničenju. Pošto ova ideja prema svim indikacijama narušava koherentnost opština sa srpskom većinom koje bi trebalo da čine ZSO, sama Zajednica srpskih opština gubi utemeljenost.

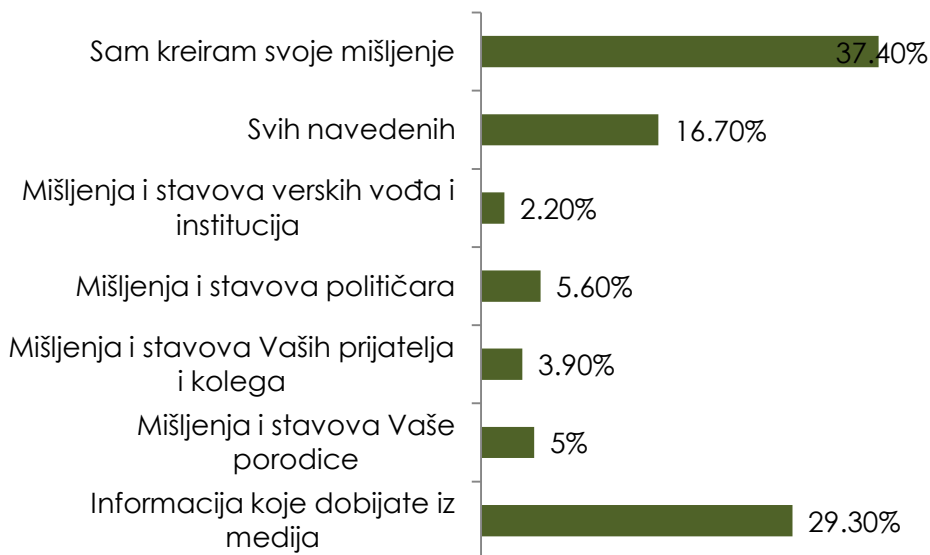
19. Na skali od 1 do 5, gde 1 znači „ne slažem se u potpunosti”, a 5 „u potpunosti se slažem”, kako biste ocenili sledeće stavove o Zajednici srpskih opština?

	Prosek
ZSO će doprineti poboljšanju položaja Srba na Kosovu	2,72
ZSO će doprineti integraciji Srba u pravno-politički sistem Kosova	2,61
ZSO će omogućiti ekonomski razvoj i zapošljavanje	2,62

I ove kao i prethodne godine, ispitanici su u proseku imali neutralan stav (niti se slažu, niti ne slažu) u pogledu doprinosa ZSO ekonomskom razvoju, integraciji Srba u pravno-politički sistem Kosova i poboljšanju položaja Srba na Kosovu.

SLOBODA IZRAŽAVANJA I PRISTUP INFORMACIJAMA

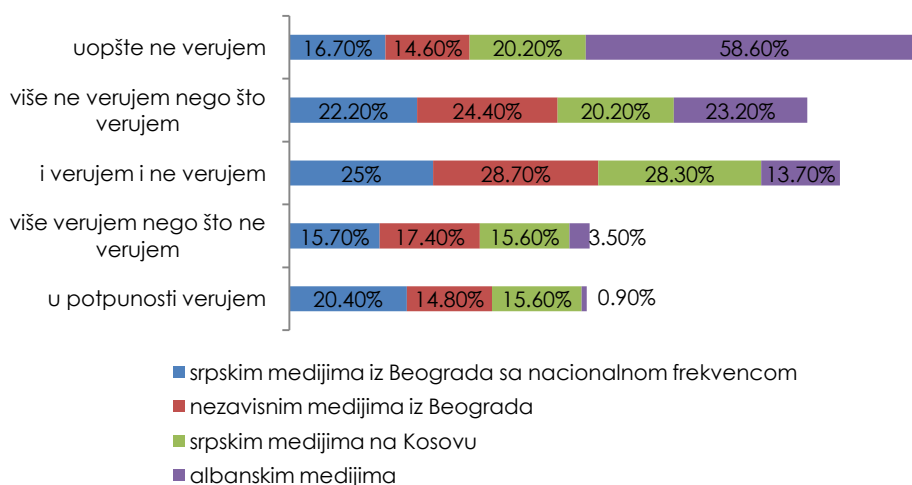
20. Na osnovu čega gradite stav o politici i političkim dešavanjima?

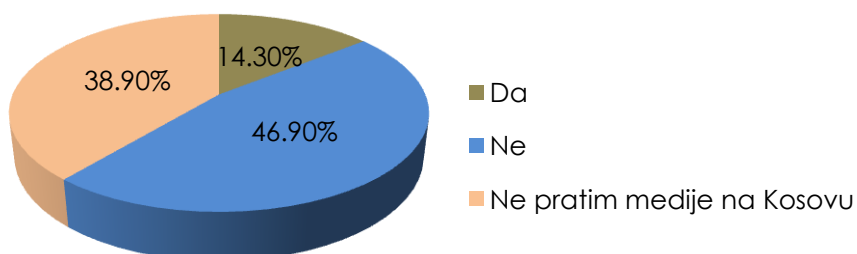
Slično rezultatima iz prethodnih godina, ispitanici tvrde da svoje političke stavove grade samostalno (skoro 40%) oslanjajući se pritom na informacije koje dobijaju preko medija. U odnosu na prošlu godinu postoji porast poverenja u rad medija, bilo da su oni medijske kuće sa nacionalnom frekvencijom (prosečna ocena iznad 3) ili nezavisni mediji u Republici Srbiji, bilo da se radi o medijima koji izveštavaju u srpskim sredinama na Kosovu (2,86; tabela 20). Izuzetno mali broj ispitanika iskazuje poverenje u informacije koje dobijaju od strane kosovskih medija, tačnije medija sa Kosova koji izveštavaju na albanskom jeziku. Međutim u kvalitativnom delu analize ispitanici fokus grupa su odgovorili da nemaju poverenje u albanske medije, ali i da ih ne prate već su u pitanju „principijalni“ stavovi ili čak stereotipne percepcije. Najveću prepreku u ovome ispitanici vide u jezičkim razlikama.

21. Na skali od 1 do 5, gde 1 znači „ne verujem uopšte“, a 5 „verujem u potpunosti“, koliko verujete:

	Prosek
Srpskim medijima iz Beograda sa nacionalnom frekvencom	3,01
Nezavisnim medijima iz Beograda	2,93
Srpskim medijima na Kosovu	2,86
Medijima na albanskom jeziku na Kosovu	1,65

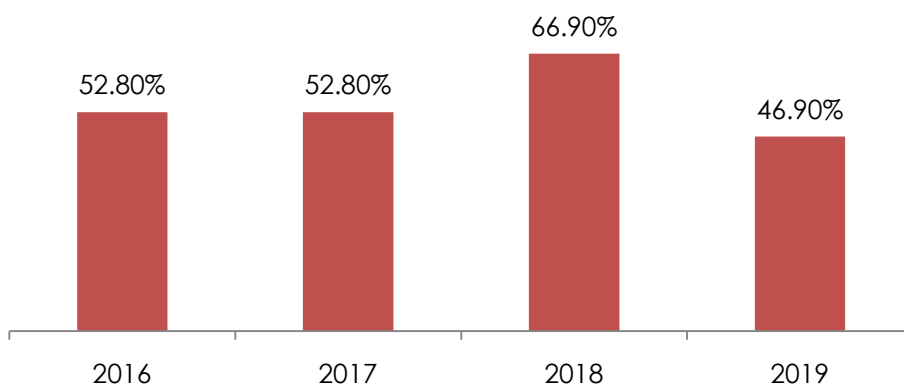

22. Da li su nezavisni stavovi i kritičko mišljenje dovoljno zastupljeni u medijima na Kosovu?

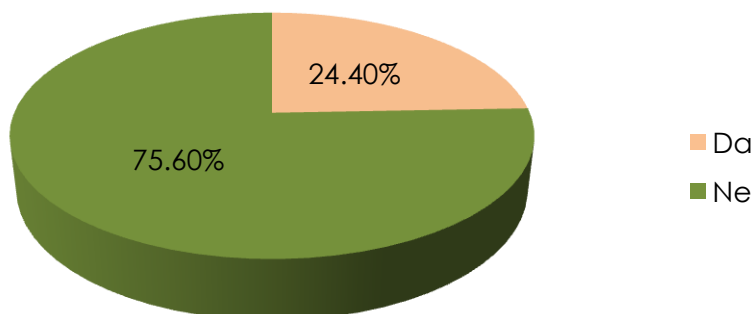

Premda ubedljivo najveći procenat ispitanika veruje da u tim medijima nema dovoljno nezavisnih stavova (grafikon 21) u odnosu na prethodne godine, postoji izvesni rast poverenja u rad medija na Kosovu, tačnije u njihovu nezavisnost i kritičko izveštavanje. Tako prema našem ovogodišnjem istraživanju (grafikon 21.1) skoro 20% ispitanika manje odnosu na 2018. godinu tvrdi da nezavnih kritika u kosovskim medijima nema. Preciznije, 2018. godine to je tvrdilo čak 2/3 ispitanika (66,9%) , a ove godine svaki drugi ispitanik (46,9%).

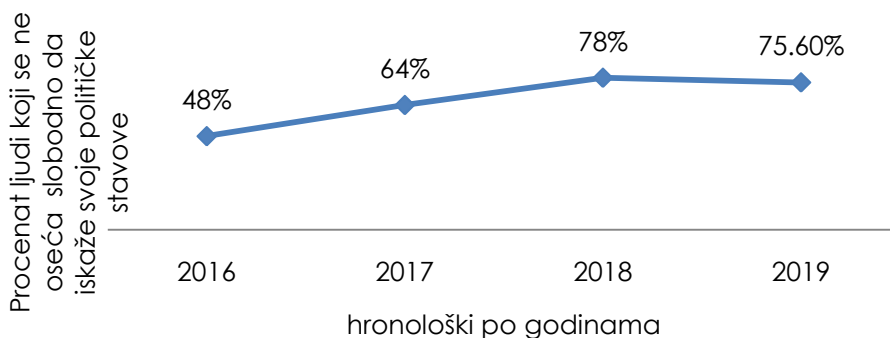
22.1. Procenat ispitanika koji smatraju da nezavisni stavovi i kritičko mišljenje nisu dovoljno zastupljeni u medijima na Kosovu, od 2016. godine do danas.

23. Da li se osećate slobodnim da javno izrazite svoje političke stavove?

Pored manjka prilika da čuju nezavisno i kritičko mišljenje u vezi glavnih socio-političkih dešavanja, građani, ispitanici, u nedopustivo velikom procentu smatraju i da se ne osećaju slobodnim da sami izraze svoje stavove. Čak troje od četvero ispitanika (75,6%) smatra da je njihova sloboda izražavanja ugrožena i da se ne osećaju slobodnim da javno izraze svoje mišljenje. U prošlogodišnjem istraživanju procenti su bili slični. Nešto manji broj ispitanika je 2018. godine izjavio da se se oseća slobodnim da izrazi svoje političke stavove, ali rast koji je uočen ove godine nije značajan u meri da se može govoriti da je došlo do realnog poboljšanja. Prema mišljenju urednice KosSev-a Tatjane Lazarević, procenat onih koji su rekli da slobodno mogu izraziti svoj stav predstavlja iznenađenje ili čak „znatan napredak“ jer, kako kaže „na žalost, u svakodnevnom radu, u životu – ja to ne vidim“⁸.

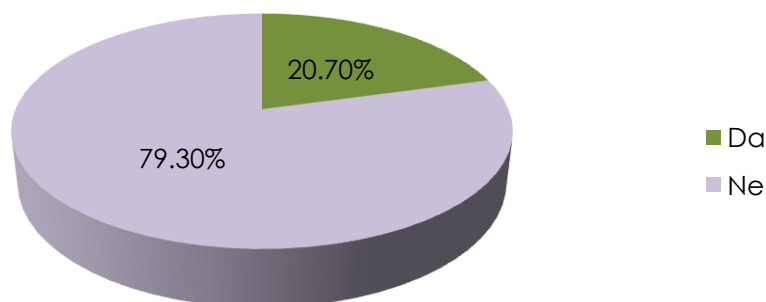
Grafikon iznad daje uporedni prikaz procenata ispitanika koji smatraju da nemaju slobodu izražavanja u poslednja četiri godišnjih istraživanja. Uočava se da pogoršanje u značajnoj meri počinje 2017. godine i nastavlja se sve do današnjeg dana. Učesnici fokus grupa na severu Kosova ovaj značajni skok objašnjavaju porastom pritiska na Prištinu i Beograd da se

⁸ Intervju sa Tatjanom Lazarević, 20.9.2019. godine.

dođe do sveobuhvatnog rešenja, tj. sve većom željom vlasti za kontrolom javnog diskursa u pripremi javnosti za rešenja koja se predlažu kao odgovor na takav pritisak. Ta tendencija je, nažalost, potpuno suprotna demokratskoj praksi da se oko važnih političkih, u ovom konkretnom slučaju i nacionalnih pitanja, kreira istinski, sveobuhvatni i demokratski dijalog uz učešće različitih društvenih aktera. Prema rečima glavnog i odgovornog urednika Radija Goraždevac, Darka Dimitrijevića, visok procenat ispitanika koji tvrdi da nije slobodan da iskaže svoje mišljenje, ima uzrok u represiji nad nad stanovništvom zarad postizanja određenih političkih ciljeva. Dimitrijević nadalje kaže: „Ubistvo Olivera Ivanovića, satanizacija protivnika aktuelne vlasti, blaćenje u medijima pod kontrolom Beograda, pritisci na intelektualni deo društva stvorili su atmosferu straha i nasilja koja vlada u srpskoj zajednici na Kosovu“⁹.

BEZBEDNOST GRAĐANA

24. Da li je Vaša bezbednost ili bezbednost Vaše najuže porodice bila ugrožena u proteklih šest meseci?

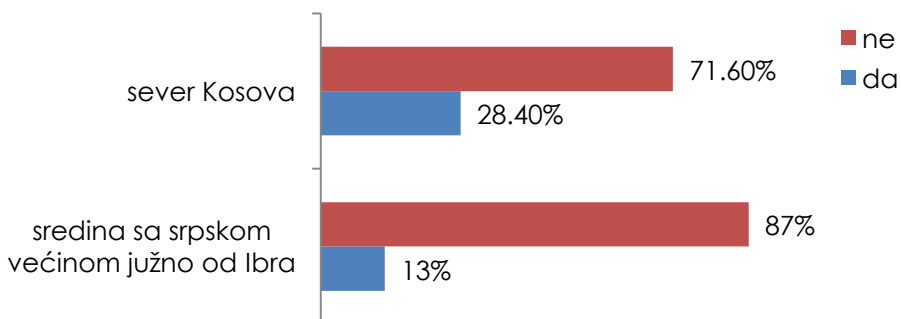
⁹ Intervju sa Darkom Dimitrijevićem, 18.9.2019. godine.

Kada je u pitanju bezbednost stanovnika, situacija se nije mnogo promenila u odnosu na prethodna istraživanja. U celom uzorku (sever i jug) oko 20% ispitanika je izjavilo da su se u poslednjih šest meseci oni ili članovi njihove porodice našli u situaciji u kojoj im je ugrožena bezbednost. U odnosu na prethodne godine (2016 - 13%, 2017 - 14%) to predstavlja manji rast, tačnije blago pogoršanje bezbednosne situacije. U svetlu toga (grafikon 24), skoro svaki treći ispitanik u celokupnom uzorku (30%) tvrdi da se bezbednosna situacija pogoršala u poslednjih godinu dana.

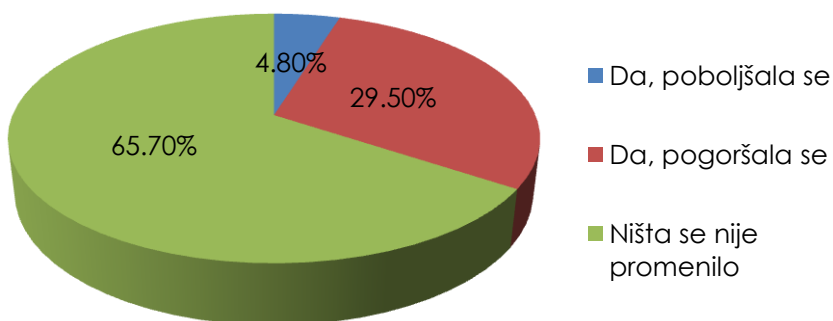
Međutim, ono što je zanimljivo je da je značajnije veći broj ispitanika sa severa bio u takvoj situaciji, čak 28,4%, u odnosu na 13%, koliko ih je bilo na jugu (grafikon ispod). Iako ovo implicira da etničke tenzije nisu više isključivi uzrok pogoršanja osećaja bezbednosti u srpskoj zajednici (pošto je veći broj ugroženih na etnički kompaktnijem severu Kosova), to u ovom istraživanju nije bilo moguće tvrditi s obzirom na nekoliko masovnim bezbednosnih incidenata na severu Kosova u poslednjih godinu dana (masovna hapšenja i incidenti u Zubinom Potoku, nekoliko kriznih situacija i korišćenja specijalnih policijskih snaga u Mitrovici i sl). Ovakvi incidenti, uzrokovani političkom nestabilnošću ili motivima koje ispitanici klasifikuju kao političke i etnički motivisane (kao na primer hapšenja u slučaju ubistva Olivera Ivanovića), označeni su kao glavni rizici po bezbednost (grafikon 25) od strane čak 50% ispitanika, u odnosu na oko 30% 2018. godine (grafikon 25.1). Po rečima direktora RTV „Mir“ Nenada Radosavljevića *„sve političke partije na Kosovu posežu za populizmom kao strategijom za postizanje političke prevlasti i pod maskom patriotizma i kvazinacionalnog interesa, koriste zapaljivu retoriku, posle koje nije teško doći do incidentne situacije“*¹⁰.

¹⁰ Intervju sa Nenadom Radosavljevićem, 26.9.2019. godine.

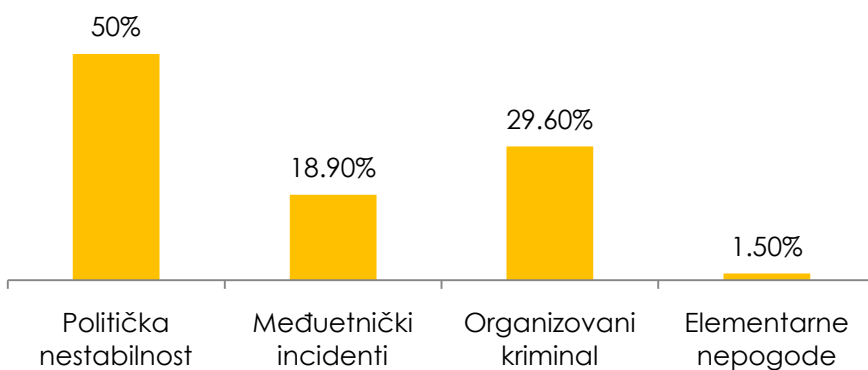
24.1. Da li je Vaša bezbednost ili bezbednost Vaše najuže porodice bila ugrožena u proteklih šest meseci? - poredjenje

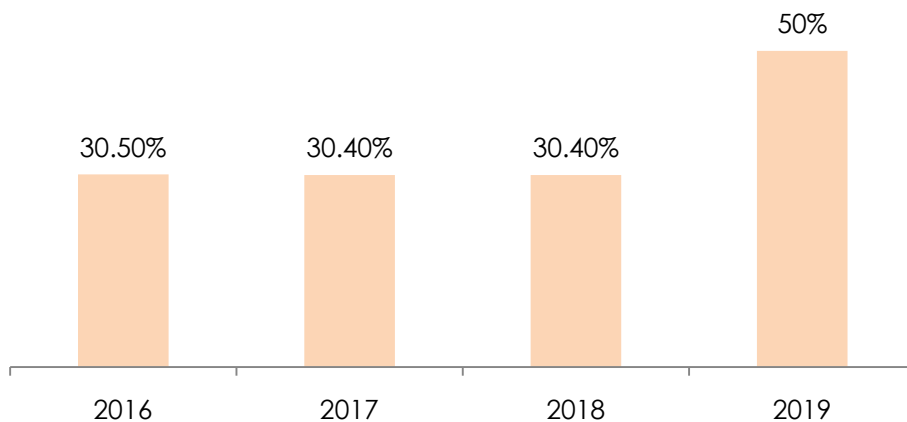
24.2. Da li se bezbednosna situacija na Kosovu promenila u poslednjih godinu dana?

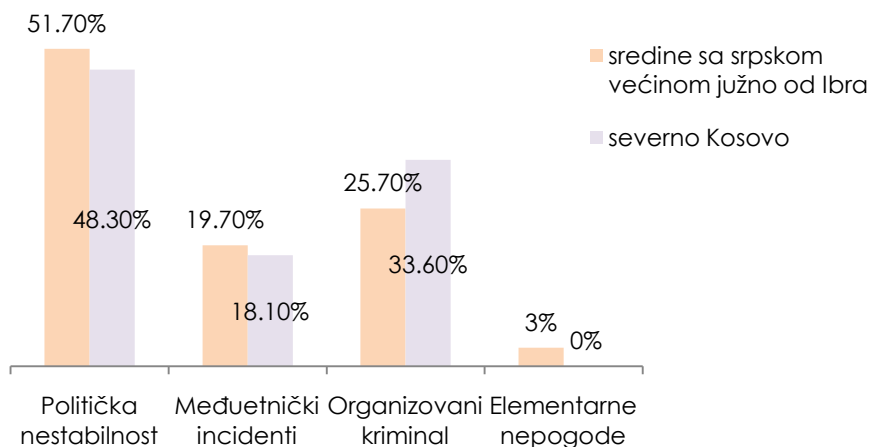
24.3. Koji su po Vašem mišljenju najveći bezbednosni rizici u Vašem okruženju?

24.4. Procenat ispitanika u uzorku koji smatraju da je najveći bezbednosni rizik u njihovom okruženju „politička nestabilnost“, od 2016. godine do danas.

24.5. Koji su po Vašem mišljenju najveći bezbednosni rizici u Vašem okruženju?

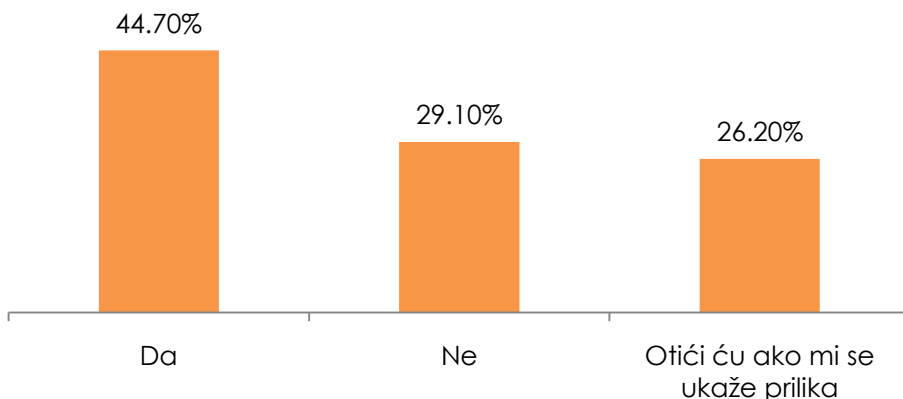

Pored političke nestabilnosti, ispitanici su u značajnom procentu kao rizike po sopstvenu bezbednost označili i međuetničke incidente (nešto manje od 20%) ili kriminalne aktivnost u zajednici (29%). Ovi rezultati podudaraju se sa prošlogodišnjim. Analiza uzorka prema prebivalištu pokazuje da između ispitanika koji žive na severu i onih koji žive južno od

reke Ibar nema većih razlika u tome šta vide kao glavni rizik po sopstvenu bezbednost. Jedina disproporcija postoji u procentu onih koji su organizovani kriminal (unutar srpske zajednice) prepoznali kao glavnu pretnju po bezbednost. U severnim opštinama sa sprskom većinom takav odgovor dala je trećina ispitanika (33,6%), a u opštinama južno od reke Ibar taj procenat je bio nešto manji (25%).

MIGRACIONE TENDENCIJE

25. Da li vidite sebe na Kosovu u narednih pet godina?

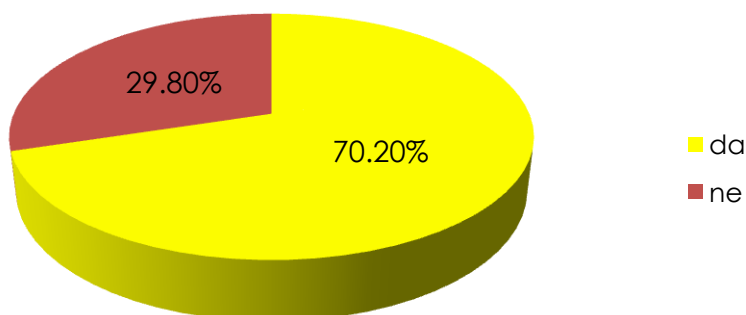
Da li vidite sebe na Kosovu u narednih pet godina?				
		Da	Ne	Otići ću ako mi se ukaže prilika
Obrazovanje	Osnovno	73%	19,23%	7,69%
	Srednje	45,42%	25,35%	29,23%
	Više	47,2%	28,8%	24%
	Fakultet	32,69%	42,31%	25%

Podaci iz prethodnog dela ovog istraživanja ukazuju da pripadnici srpske zajednice na Kosovu u velikoj meri nisu zadovoljni uslovima života, sopstvenom i bezbednošću svojih porodica, imovine, ekonomskim prosperitetom, učinkom svojim izabranih lidera u zaštiti njihovih interesa i mnogim drugim indikatorima bezbednog i prosperitetnog života. Stoga i ne čudi podatak da veliki procenat ispitanika namerava da napusti Kosovo u narednih pet godina (oko 29%) ili tvrde da bi napustili Kosovo ukoliko bi im se ukazala prilika (oko 26%).

	Da	Ne	Otići ću ako mi se ukaže prilika
18-29 godina	9,83%	11,69%	10,39%
30-45 godina	15,40%	10,76%	9,83%
46-65 godina	14,47%	5,38%	4,82%
66 i više godina	5,01%	1,30%	1,11%

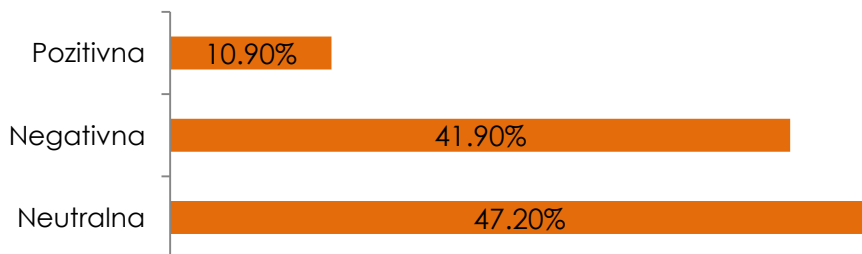
Slično kao i 2018. i ove godine svaki drugi fakultetski obrazovani stanovnik iskazuje nameru da u narednih pet godina napusti Kosovo. Ovi podaci su skoro alarmantni jer odlazak mladih i obrazovanih ljudi ima devastirajuće posledice po sposobnost srpske zajednice da izgradi dostvojanstven i plodotvoran život na Kosovu. Proporcijama problema svedoči i grafikon 27 po kome 70% ispitanika tvrdi da poznaje nekog iz neposredne bilizine koji je napustio Kosovo u poslednjih šest meseci. Upoređujući sa rezultatima prethodnih istraživanja, uočava se jedan skoro agresivan trend rasta svedočenja migracija iz srpske zajednice na Kosovu.

26. Da li je neko iz Vaše neposredne blizine napustio Kosovo u poslednjih 6 meseci?

STAVOVI O EVROPSKOJ UNIJI

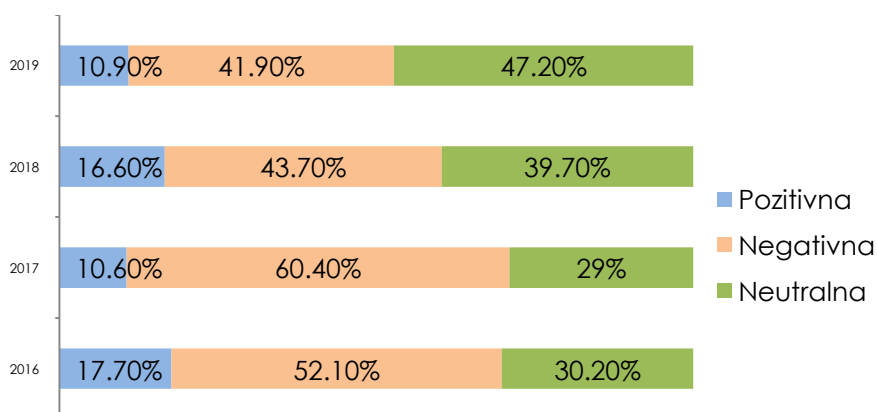
27. Kada čujete „Evropska unija“, da li Vam je prva asocijacija pozitivna ili negativna?

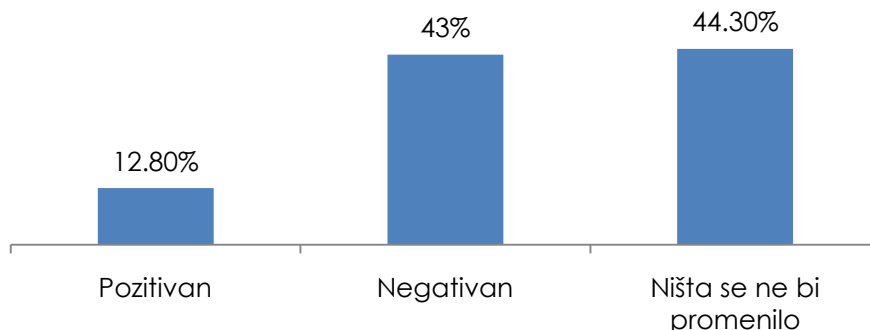
Percepcija Evropske unije kao vrednosnog sistema, ali i glavnog „generatora“ društveno-političkih promena, u skladu sa sveprisutnim aspiracijama pripajanja u zemljama zapadnog Balkana, bitan je pokazatelj pravca u kome se kreće jedno društvo. Među srpskom zajednicom na Kosovu ipak dominira negativna percepcija Evropske unije (41%), a onih koji pozitivno gledaju na EU ima tek nešto više od 10%. Takav stav je izrazito prisutan kod ljudi uzrasta od 18 do 29 i onih do 45 godina (vidi tabelu dole) što je još jedan rezultat koji odudara od regionalnih trendova. Učesnici fokus grupa su ovakve stavove objasnili dominantnim mišljenjem među srpskom zajednicom na Kosovu da Evropska unija radi u korist nacionalnih interesa Albanaca, bilo aktivnim zalaganjem za nezavisnost Kosova na međunarodnom nivou ili pak zanemarivanjem i „prećutnim odobravanjem“ određenih, po Srbe na Kosovu diskriminacionih politika/praksi, koje sprovodi Vlada Kosova ili društvo u celini. Uloga Evropske unije kao glavnog posrednika u pregovorima između Beograda i Prištine oko postizanja sveobuhvatnog sporazuma je prema oceni učesnika fokus grupa, glavna osnova i najbitniji uzrok ovakvog stava srpske zajednice na Kosovu. Pored toga, učesnici fokus grupa u dominantnom broju poistovećuju proces pristupanja

Kosova Evropskoj uniji sa procesom zaokruživanja njegove nezavisnosti, te otuda čak 43% ispitanika (grafikon 29) smatra da bi ulazak Kosova u EU imao negativan efekat na njih lično. U odnosu na rezultate iz 2018. godine (2018 – 37%), veći je procenat ispitanika koji smatra da se pristupanjem Kosova u EU ništa ne bi promenilo (49,1% ove godine). Samo mali broj ispitanika, pripadnika srpske zajednice na Kosovu, smatra da bi ulazak Kosova u EU bio pozitivan po njih i gotovo je isti u odnosu na prethodnu godinu (2018 – 13,9%; 2019 – 12,8%).

Uzrast	Pozitivna	negativna	Neutralna
18-29 godina	2,70%	15,18%	13,89%
30-45 godina	5,37%	13,15%	17,59%
46-65 godina	1,67%	10%	12,96%
66 i više godina	1,11%	3,52%	2,78%

28. Kakav bi uticaj na Vas lično imao ulazak Kosova u EU?

29. Na skali od 1 do 5 gde je 1 „uopšte se ne slažem“, a 5 „slažem se u potpunosti“, ocenite istinitost sledećih tvrdnji:

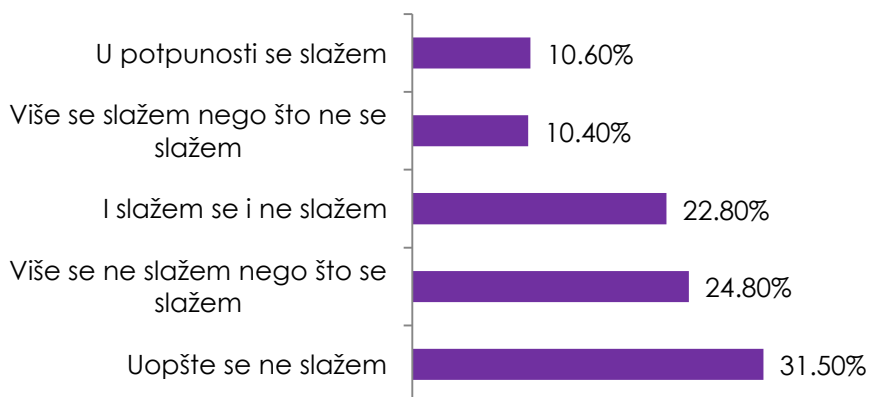
	Prosek 2019.
EU dovoljno investira u sredine sa srpskom većinom na Kosovu	1,90
EU igra ključnu ulogu u međuetničkom pomirenju na Kosovu	2,15
EU igra ključnu ulogu u rešavanju problema srpske zajednice na Kosovu	2,26
EU je izgubila ulogu nosioca normalizacije odnosa na Kosovu	2,44

Gore opisane percepcije srpske zajednice prema Evropskoj uniji mogu se bolje razumeti kada su analiziraju direktni rezultati/stavovi vezani za angažovanje EU na Kosovu. Prema istraživanju, pripadnici srpske zajednice na Kosovu smatraju da Evropska unija u nedovoljnoj meri investira u srpske sredine (prosečna ocena 1.9). Odrednica „nedovoljno“ elaborirana je na fokus grupama, gde je objašnjeno da se klasifikacija "dovoljno/nedovoljno" koristi subjektivnim vrednovanjem dva faktora: potrebama srpske zajednice za investicijama i

balansiranim investiranjem u srpske i albanske sredine i zajednice na Kosovu. Prema tome, zaključak bi se mogao formulirati tako da srpska zajednica generalno smatra da Evropska unija proporcionalno u većoj meri investira u albanske sredine na Kosovu. Slično tome, ispitanici ocenjuju da Evropska unija ne igra ključnu ulogu u procesu pomirenja na Kosovu (ocena 2.1).

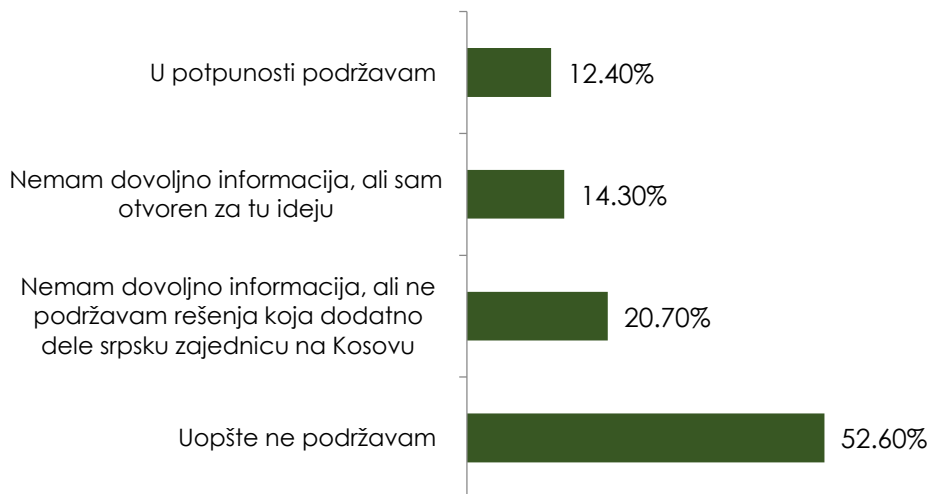
Međutim, i pored nepovoljne ocene za angažovanje na rešavanju onih problema koje srpska zajednica smatra svojim prioritetima, Evropska unija se i dalje vidi kao glavni posrednik u sporu Srba i Albanaca, ili preciznije, kao nosilac procesa normalizacije odnosa. Tek nešto više od 20 procenata ispitanika (grafikon 30.1) misli da je EU izgubila ovu ulogu, a oko 80% i dalje vidi ili očekuje angažovanje EU u tom kapacitetu. U kvalitativnom delu istraživanja precizirano je da je ova uloga pripisana Evropskoj uniji zbog započetog procesa dijaloga između Prištine i Beograda. Isto tako, ispitanici su relativni rast podozrenja u vodeću ulogu EU u procesu normalizacije odnosa objasnili pojavom predloga o razgraničenju, kao ideje koja je zbog nedostatka konsenzusa u EU (ali i u samoj zajednici) prouzrokovala političku krizu koja je blokirala dijalog.

30.1. EU je izgubila ulogu nosioca normalizacije odnosa na Kosovu

POSEBAN OSVRT: STAVOVI O IDEJI RAZGRANIČENJA

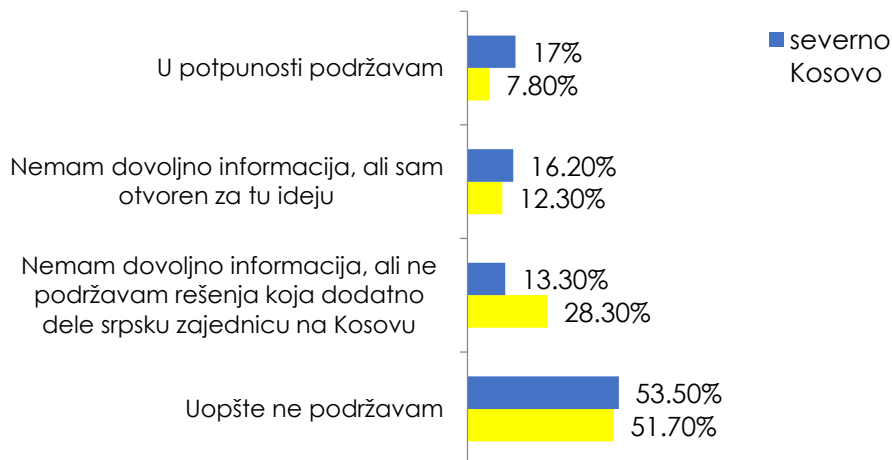
31. Da li podržavate ideju razgraničenja Kosova?

Ideja teritorijalnog razgraničenja Srba i Albanaca, često nazivana i „podela“, „korekcija granica“ itd. je kontraverzna ideja (u smislu da se detalji nikada nisu zvanično otkrili) koja je svojom pojavom izazvala dosta podela u srpskoj zajednici na Kosovu, ali posredno uticala i na zaoštavanje retorike i poteza vlasti u Prištini i Beogradu, koji su doveli do političke krize. Zbog njenog značaja, ova ideja uvršćena je u ovogodišnje istraživanje, a pokušali smo da odredimo ne samo njenu podršku u srpskoj zajednici, već i njene eventualne posledice.

Prva i najuočljivija stvar je da srpska zajednica u velikom obimu ne podržava razgraničenje. Protiv ove ideje izjasnilo se (bez obzira na nedostatak detalja/informacija) nešto više od 73% ispitanika, dok je nešto manje od 27% podržava ili je otvorena za takav predlog.

31.1. Da li podržavate ideju razgraničenja – poređenje

Bez obzira na određenu „tajnovitost“ predloženog rešenja, dvosmisleni retoriku koja prati komunikaciju oko ove ideje, prema ispitanicima iz fokus grupa i relevantnim sagovornicima, razgraničenje se među srpskim stanovništvom percipira kao podela Kosova po liniji reke Ibar, gde bi četiri opštine sa severa Kosova bile pripojene Republici Srbiji. Kako eventualno razgraničenje ima potpuno različite efekte po zajednicu na severu i Srbe koji žive u sredinama južno od Ibra, analizirali smo podršku ovoj ideji prema mestu prebivališta ispitanika. Takvom analizom dobijeni su sledeći rezultati: 66% ispitanika koji žive na severu Kosova ne podržava ideju podele na Kosovu, dok je za 33% njih ona prihvatljivo rešenje; Srbi koji žive južno od reke Ibar u skoro 80% slučajeva ne podržavaju podelu, dok je 20% njih odgovorilo pozitivno (grafikon 31.1).

Dok podaci iz sredina južno od Ibra ne čude, zbog neizvesnosti koje razgraničenje donosi srpskoj zajednici u tim krajevima, iznenađuje visok procenat protivljenja ovom rešenju među stanovnicima na severu Kosova (tek svaki treći stanovnik severa Kosova podržava ovu ideju). Prema direktoru

RTV „Mir“ Nenadu Radosavljeviću, „veliki deo onih građana koji se protive ideji podele smatraju da je Kosovo deo Srbije“, a jedan deo i smatra da razgraničenje kao princip „može dovesti do novih sukoba u budućnosti“.¹¹ Međutim, prema urednici portala KosSev Tatjani Lazarević, „čak i 80% ispitanika sa juga koji ne podržavaju ideju podele predstavlja iznenađujuću cifru: „Lično, nikada još nisam srela ijednog autentičnog Srbina sa juga koji bi podržao “razgraničenje”, onako kako ga javnost sada doživljava zahvaljujući tumačenjima političara – to je da severni deo ostane u Srbiji, južno od Ibra na Kosovu. Začuđena sam ovim procentom – 80% i nisam sigurna koliko je reprezentativan.“¹² Iznenadenje, kako kaže, visokim procentom Srba južno od reke Ibar koji podržavaju ideju podele (20% prim. aut.) deli i izvršni direktor NVO Humani centar Mitrovica Srđan Simonović, izrazivši uverenje „da se radi o zaposlenima u državnoj (srpskoj) upravi“.¹³ Slično mišljenje deli i politikolog Ljubomir Stanojković: Lično mislim da je i 20% koji su za razgraničenje veliki procenat. Pokušavam da to razumem kao umor od dugog trajanja ovih pregovora i da će prihvatiti samo da se sve ovo jednom za svagda reši. Takođe, velika je nepoznanica šta razgraničenje podrazumeva, pa u takvim uslovima i odgovori ispitanih su prilično nejasni i neprecizni.¹⁴

Ipak, NVO AKTIV je i u istraživanju na temu podele iz decembra 2018. došao do skoro identičnih podataka¹⁵, što potvrđuje verodostojnost dobijenog rezultata.

¹¹ Intervju sa Nenadom Radosavljevićem, 26.9.2019. godine.

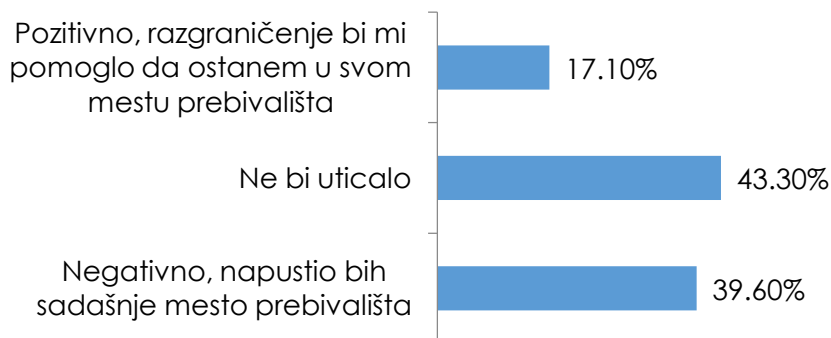
¹² Intervju sa Tatjanom Lazarević, 20.9.2019. godine.

¹³ Intervju sa Srđanom Simonovićem, 17.9.2019. godine.

¹⁴ Intervju sa Ljubomirom Stanojkovićem, 15.9.2019. godine.

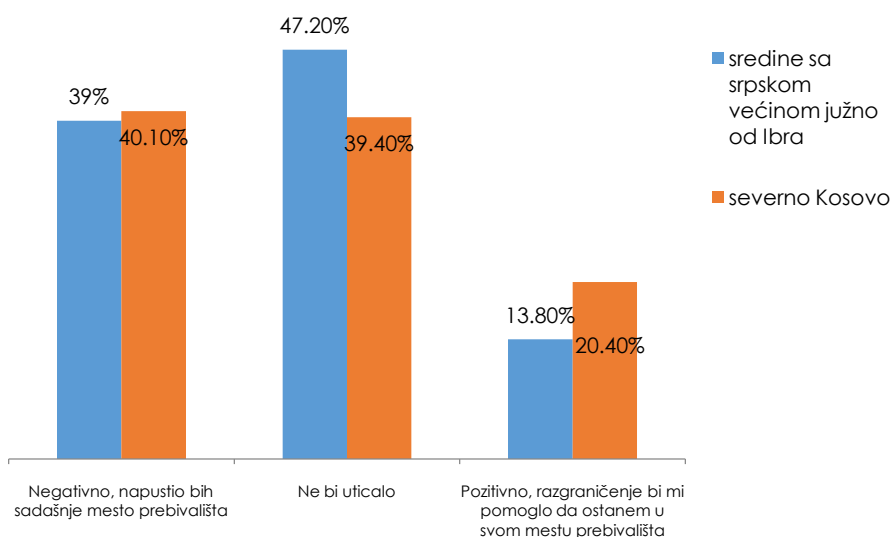
¹⁵ <https://civicenergycenter.org/new/wp-content/uploads/2019/10/Podela-Kosova-istra%C5%BEvanje.pdf>

32. Ukoliko bi došlo do razgraničenja, kako bi to uticalo na vašu odluku da ostanete u mestu prebivališta?

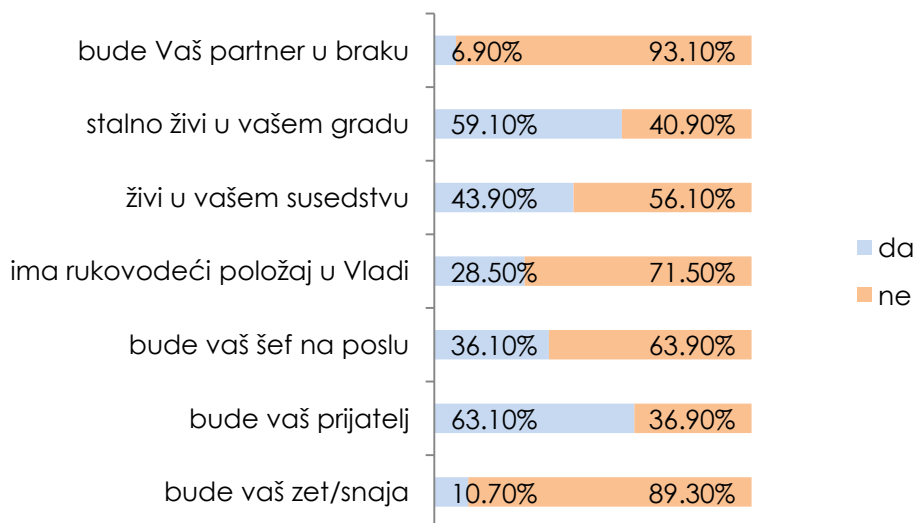
U slučaju da dođe do realizovanja ideje podele, primetna je velika neizvesnost oko posledica tog plana po srpsku zajednicu na Kosovu, koja je pretočena u spremnost da se napusti Kosovo ukoliko dođe do podele, što je odgovorilo skoro 40% ispitanika. Ovakav procenat je gotovo identičan i kada se uzorak podeli na ispitanike na severu i one na jugu Kosova (grafikon 32.1).

32.1. Kako bi razgraničenje uticalo na vašu odluku da ostanete na Kosovu?

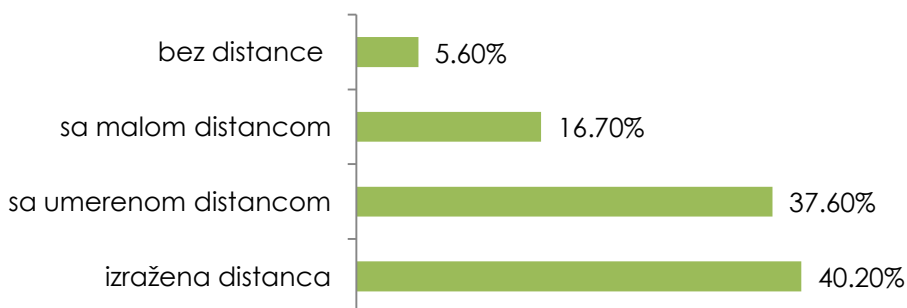
ETNIČKA DISTANCA

33. Merenje etničke distance – Da li bi privatili da Albanac/Albanka...?

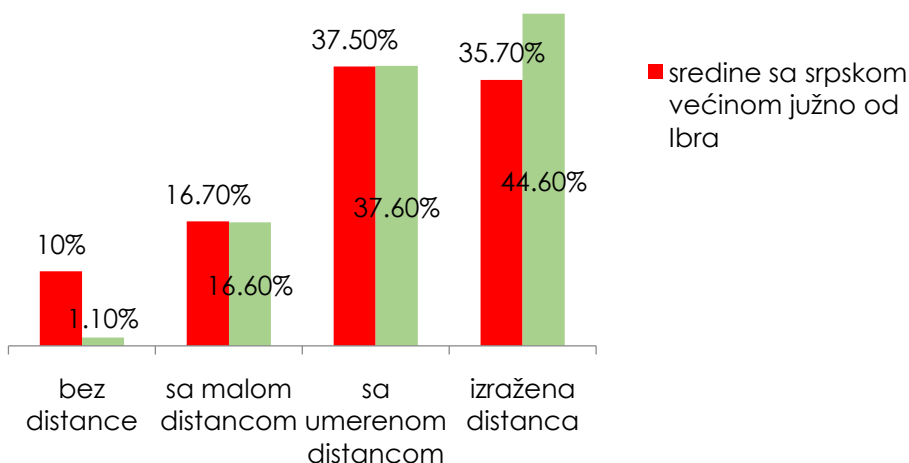
Kao i prethodne godine, i ove smo sve ispitanike podelili u četiri grupe: one bez distance (0 negativnih odgovora), one sa malom distancom (1-2 negativnih odgovora), umerenom distancom (3-5 negativnih odgovora) i izraženom distancom (6-7 negativnih odgovora). Na osnovu toga dobili smo sledeće podatke:

33.1. Merenje etničke distance

Ovakvi rezultati pokazuju na opstajanje izražene distance po etničkom principu, preciznije na animozitet, negativne percepcije, predrasude i stereotipe prema Albancima. Skoro identični rezultati dobijaju se i kada se uzorak podeli na ispitanike sa severa i onih iz drugih sredina na Kosovu (grafikon 33.1), sa jedinim odstupanjem u grupi ispitanika bez ikakve distance. U južnim sredinama Kosova, 10% ispitanika se svrstava u kategoriju „bez distance“ dok je na severu taj procenat na nivou statističke greške (1,1%).

33.2. Merenje etničke distance - poređenje

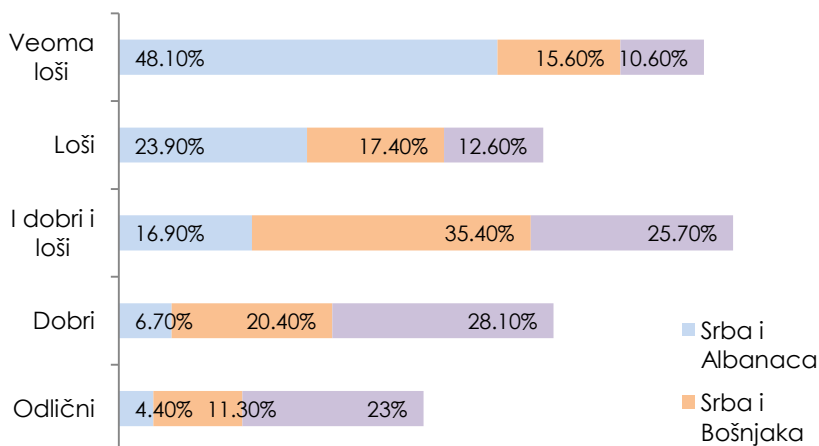

33.3. Ocenite stanje trenutnih međuetničkih odnosa između zajednica na Kosovu na skali od 1 do 5, gde je 1 "izuzetno loši", a 5 "odlični":

	Prosečna ocena
Srba i Goranaca	3,40
Srba i Bošnjaka	2,94
Srba i Albanaca	1,95

Na osnovu prosečnih vrednosti izvodi se zaključak da Srbi najbolje ocenjuju odnose sa Gorancima, a kao najlošije odnose sa Albancima.

33.4. Stanje međuetničkih odnosa na Kosovu - poređenje

Procenat ispitanika koji odnose sa Albancima ocenjuju kao odlične i dobre (11,1%) manji je u odnosu na 2018. godinu (18%), ali je zato dva puta veći u odnosu na 2016. i 2017. godinu. Procenat ispitanika koji odnose sa Bošnjacima ocenjuju kao odlične i dobre (31,7%) manji je u odnosu na prethodnu godinu (41,4%), dok je percepcija odnosa sa Gorancima relativno stabilna u odnosu na 2018. godinu.

Koliko često posećujete sredine u kojima žive Albanci	Srednja i velika etnička distanca 2018.	Srednja i velika etnička distanca 2019.
Nikad	94,4%	92,5%
Veoma retko	83,1%	79%
Često	72,7%	63,46%
Veoma često	53,5%	64,44%

	Srednja i velika etnička distanca 2019.
Osnovno obrazovanje	57,69%
Srednje obrazovanje	81,05%
Viša škola	80%
Fakultet	71,15%

U korelaciji sa podacima o učestalosti kontakata sa albanskom zajednicom (grafikon 6), uočava se pad distance kod onih kategorija koji su naveli da su imali česte kontakte sa albanskom zajednicom (pojedincima). Ovo indicira da su podeljenost društva, nedostatak direktnih kontakata i drugi faktori koji utiču na segregaciju kosovskog društva po etničkim principima glavni uzrok distanciranosti dveju najvećih etničkih zajednica na Kosovu (tabela gore). Takođe, osobe sa srednjim obrazovanjem i završenom višom školom ispoljavaju veću etničku distancu od ispitanika koji su završili osnovnu školu ili fakultet. Osim toga, ispitanicima je prihvatljivo da imaju prijatelje Albance, ali ne i partnerske ili porodične odnose.

Etnička distanca bila je predmet detaljnog istraživanja koje je NVO AKTIV sproveo u drugoj polovini 2018. godine. Više detalja i analiza o ovom pitanju može se pronaći u istraživanju „Međusobne percepcije Srba i Albanaca na Kosovu“¹⁶.

¹⁶<https://civicenergycenter.org/new/wp-content/uploads/2019/10/Me%C4%91usobne-percepcije-Srba-i-Albanaca-na-Kosovu.pdf>

Ovo istraživanje sprovedeno je u okviru projekta *Analiza trendova – istraživanje javnog mnjenja u srpskoj zajednici na Kosovu*, koji NVO AKTIV implementira uz finansijsku podršku Kosovske fondacije za otvoreno društvo (KFOS).